

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav speciálněpedagogických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VOLNOČASOVÉ A ZÁJMOVÉ AKTIVITY DĚTÍ A ŽÁKŮ
S PORUCHAMI AUTISTICKÉHO SPEKTRA**

Adéla Žurková

Vychovatelství a speciální pedagogika

Olomouc, 2024

Mgr. et Mgr. Jan Chrastina, Ph.D., LL.M., MBA

PROHLÁŠENÍ

Čestně prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala sama, bez cizí pomoci, a s použitím všech literárních zdrojů a pramenů, které jsou uvedeny na konci práce v referenčním seznamu bibliografických citací.

.....

Adéla Žurková

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu této práce, Mgr. et Mgr. Janu Chrastinovi, Ph.D., LL.M., MBA, který mi při vypracovávání poskytoval obrovskou podporu, cenné rady a podněty pro psaní.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Adéla Žurková
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Jan Chrastina, Ph.D., LL.M., MBA
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Volnočasové a zájmové aktivity dětí a žáků s poruchami autistického spektra
Název v angličtině	Leisure and interest activities of children and pupils with autism spectrum disorders
Zvolený typ práce:	Výzkumná práce – přehled odborných poznatků
Anotace práce:	<p>Práce se zabývá volným časem dětí a žáků s poruchami autistického spektra. Cílem této práce je předložit poznatky o volnočasových aktivitách dětí a žáků s poruchami autistického spektra a následně zjistit, jak se tyto aktivity liší od jejich intaktních vrstevníků, zda jsou mezi těmito dvěma skupinami patrné jasné rozdíly či zda jsou s participací ve volném čase na podobné úrovni. Současně může práce sloužit jako soubor odborných poznatků o rozdílech v terminologii poruch autistického spektra a v klasifikacích volnočasových aktivit, a to jak v české, tak zahraniční literatuře.</p> <p>Kvůli široké cílové skupině a náročnosti případného výzkumu je tato práce pouze teoretická a porovnává dostupné zdroje a odborné poznatky. Pro komparaci zahraničních studií byl použit nástroj scoping review, a to pro upozornění na některé mezery v odborných poznatcích ohledně tématu volnočasových aktivit dětí s poruchami autistického spektra. Zároveň je zde pro klasifikaci výsledků studií využita tematická analýza a částečně i kvalitativní nástroj SPIDER.</p> <p>Z vybraných zahraničních studií, které se věnují volnému času dětí a žáků s poruchami autistického spektra, nevyplývají jednoznačné výsledky týkající se participace a nejčastěji uváděných volnočasových aktivit. Zhruba polovina autorů uvádí, že se děti s poruchami autistického spektra do</p>

	<p>jednotlivých typů aktivit zapojují v podobné míře jako jejich intaktní vrstevníci, jiní autoři zase ukazují výrazně nižší participaci oproti dětem bez poruch autistického spektra. Stejně rozporuplné názory panují i v oblasti nejčastěji uváděných aktivit, které jsou někdy uváděny jako velice podobné u obou zkoumaných skupin, jinde zase značně rozdílné.</p> <p>Z vybraných odborných poznatků tedy nelze jednoznačně určit, zda je participace dětí a žáků s poruchami autistického spektra ve volném čase vyšší či nižší než u jejich intaktních vrstevníků a v jakých aktivitách se zájem obou skupin shoduje či liší. I v terminologii poruch autistického spektra jsou značné rozdíly, v současnosti neexistuje jednotné názvosloví, autor od autora se liší. To samé platí v případě klasifikace volnočasových aktivit, kde jsou u různých autorů uváděny rozličné definice jednotlivých kategorií aktivit volného času.</p>
<p>Klíčová slova:</p>	<p>Volný čas, poruchy autistického spektra, PAS, zájmové aktivity, scoping review, volnočasové aktivity, děti, žáci</p>
<p>Anotace v angličtině:</p>	<p>The thesis deals with the leisure time of children and pupils with autism spectrum disorders. The aim of this thesis is to find out how the leisure activities of children and pupils with autism spectrum disorders differ from their intact peers, whether there are clear differences between the two groups or whether they are at a similar level with leisure participation. At the same time, the thesis can serve as a collection of expert knowledge on the differences in terminology of autism spectrum disorders and in classifications of leisure activities, both in Czech and foreign literature.</p> <p>Due to the wide target group and the difficulty of the possible research, this thesis is only theoretical and compares available sources and expert knowledge. The tool of scoping review was used to compare foreign studies and to highlight some gaps in expert knowledge on the topic of leisure activities for children with autism spectrum disorders. At the same time, the thematic analysis and partly the qualitative tool SPIDER are used to classify the results of the studies.</p> <p>The selected international studies on leisure time of children and pupils with autism spectrum disorders do not show clear results regarding</p>

	<p>participation and the most frequently reported leisure activities. About half of the authors state that children with autism spectrum disorders participate in different types of activities to a similar extent as their intact peers, while other authors show significantly lower participation compared to children without autism spectrum disorders. There are equally conflicting views on the most frequently reported activities, which are sometimes reported as very similar for the two groups studied, and at other times very different.</p> <p>It is therefore not possible to determine unequivocally from the selected expert findings whether the participation of children and pupils with autism spectrum disorders in leisure time is higher or lower than that of their intact peers and in which activities the interest of the two groups coincides or differs.</p> <p>There is also considerable variation in the terminology of autism spectrum disorders, and there is currently no uniform terminology, with author to author variation. The same is the case of the classification of leisure activities, where different authors give various definitions of categories of leisure activities.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Leisure, Autism Spectrum Disorders, ASD, leisure activities, scoping review, leisure activities, children, pupils
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1 – Terminologie bakalářské práce (Klíčová slova pro vyhledávání studií)
Rozsah práce:	92 377 znaků včetně mezer; 54 stran včetně příloh
Jazyk práce:	Čeština

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

Jméno a příjmení: **Adéla ŽURKOVÁ**
Osobní číslo: **D21224**
Adresa: **Rožňavská 626/1, Olomouc – Nové Sady, 77900 Olomouc 9, Česká republika**
Téma práce: **Volnočasové a zájmové aktivity dětí a žáků s poruchami autistického spektra**
Téma práce anglicky: **Leisure and interest activities of children and pupils with autism spectrum disorders**
Vedoucí práce: **Mgr. et Mgr. Jan Chrastina, Ph.D.**
Ústav speciálněpedagogických studií

Zásady pro vypracování:

Volba tématu, volba vstupní studijní literatury; průběžná rešeršní činnost, definování klíčových konceptů a slov; formulace cílů práce, průběžné studium a analýza dohledaných vědeckých poznatků, průběžná tvorba jednotlivých oddílů kvalifikační práce, průběžné konzultace s vedoucím práce; kritické zhodnocení tvorby práce, plnění kritérií kladených na závěrečné práce; odevzdávání kvalifikační práce

V práci se budeme zabývat trávením volného času dětmi a žáky s poruchami autistického spektra, specifickými rysy těchto poruch, problémy v sociálních interakcích a s tím spojeným chováním v rámci aktivit.

Seznam doporučené literatury:

P. Howlin – Autismus u dospívajících a dospělých
N. J. Patrick – Rozvíjení sociálních dovedností lidí s poruchami autistického spektra
B. Bazalová – Poruchy autistického spektra v kontextu české psychopedie
S. Richman – Výchova dětí s autismem
T. Peeters, C. Gillberg – Autismus – zdravotní a výchovné aspekty
J. Moor – Hry a zábavné činnosti pro děti s autismem

P. Vyhnáková – Pedagogika volného času

Stav schvalování: Studentem dopracován podklad VSKP

Podpis studenta:

Datum: 09.01.2023

Podpis vedoucího práce:

Datum: 10. 1. 2023

Podpis vedoucího pracoviště:

Datum: 11 -01- 2023

Obsah

ÚVOD	10
1 VHLED DO PROBLEMATIKY VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT DĚTÍ A ŽÁKŮ S PORUCHAMI AUTISTICKÉHO SPEKTRA	11
1.1 Terminologie poruch autistického spektra	11
1.2 Volnočasové aktivity – vymezení obsahu pojmu a kategorizace.....	14
1.3 Projevy osob s poruchami autistického spektra v zájmech a ve volném čase.....	18
2 SCOPING REVIEW Z DOSTUPNÝCH RELEVANTNÍCH ZDROJŮ	21
2.1 Tematická analýza fyzických volnočasových aktivit.....	28
2.2 Tematická analýza sociálních volnočasových aktivit	30
2.3 Tematická analýza rekreačních volnočasových aktivit.....	32
DISKUZE	34
ZÁVĚR	42
REFERENČNÍ SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ	44
PŘÍLOHY	51
Příloha 1.....	51
ZDROJE PŘEVZATÝCH OBRÁZKŮ A TABULEK	54

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá poruchami autistického spektra a zapojením dětí a žáků s některou z diagnóz zakládající tuto skupinu diagnóz do volnočasových aktivit. Toto téma bylo zvoleno kvůli nejednotnosti v oblasti názvosloví poruch autistického spektra, rozporům autorů v klasifikacích aktivit ve volném čase a především proto, že oblast volnočasových aktivit dětí a žáků s poruchami autistického spektra není v literatuře příliš často zpracovávána a vyskytuje se hlavně v zahraničních zdrojích. Práce tak poukazuje na rozpory a mezery v poznatcích týkajících se tématu práce a nabízí možnost dalšího výzkumu. Cílem této práce je předložit poznatky o volnočasových aktivitách dětí a žáků s poruchami autistického spektra a následně zjistit, jak se tyto aktivity liší od jejich intaktních vrstevníků, zda jsou mezi těmito dvěma skupinami patrné jasné rozdíly či zda jsou s participací ve volném čase na podobné úrovni.

V první části práce jsou tři podkapitoly zabývající se především terminologickými rozpory mezi poznatky autorů a také základním vzhledem do problematiky poruch autistického spektra a volného času či volnočasových aktivit. Lze zde najít porovnání mezi autory a především pak rozdílnosti mezi klasifikačními systémy MKN-10, MKN-11 (ICID-11), DSM 4 a DSM 5. Následuje rozřazení volnočasových aktivit a definice volného času dle české a zahraniční literatury, na které navazuje spojení poruch autistického spektra s volným časem, jaké jsou tedy typické projevy poruch autistického spektra v této oblasti.

Ve druhé části práce jsou prezentovány komparace poznatků provedených zahraničních studií týkajících se trávení volného času jedinci s poruchami autistického spektra. Dle tematických celků, ve kterých se studie shodují, jsou rozřazeny výsledky na základní oblasti zájmu dětí s poruchami autistického spektra v jednotlivých volnočasových aktivitách.

Přestože je tato práce koncipována jako tzv. přehledová, může sloužit jako základní vzhled do aktuálně zpracované a publikované problematiky zaměřující se na atributy volného času dětí a žáků s poruchami autistického spektra. Poznatky mohou využít především pedagogičtí, ale i další pracovníci ze skupiny tzv. pomáhajících profesí. Práce také může dodat podnět k dalším výzkumným šetřením v této oblasti.

1 VHLED DO PROBLEMATIKY VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT DĚTÍ A ŽÁKŮ S PORUCHAMI AUTISTICKÉHO SPEKTRA

První část práce obsahuje rozbor základních poznatků z oblasti poruch autistického spektra a volnočasových aktivit. Nejprve se zabývá nejednotnou terminologií poruch autistického spektra v současné i starší literatuře, která je nejednotná a při vyhledávání jakýchkoliv informací o problematice práce komplikuje samotný proces, proto první podkapitola může pomoci lépe se v problematice poruch autistického spektra orientovat. Následuje vymezení volného času, volnočasových a zájmových aktivit a jejich kategorizace, kterou autoři různě definují. Poslední podkapitola pouze zevrubně popisuje aspekty trávení volného času ve spojení s poruchami autistického spektra, nicméně zde není uváděna základní triáda symptomů, jelikož je přirozeně nejdůležitějším aspektem, který ovlivňuje nejen volný čas, ale i každodenní fungování osob s poruchami autistického spektra.

1.1 Terminologie poruch autistického spektra

Jelikož se práce věnuje poruchám autistického spektra, je vhodné prvně popsat základní terminologii, která se k těmto poruchám váže. Tato terminologie je, především v české, ale i v zahraniční literatuře, nejednotná.

V dřívější, starší literatuře se lze setkat s pojmy jako *autismus* (či *autizmus*), *autistická psychóza*, *infantilní autismus*, *raný dětský autismus* a *autistické rysy* (Adamus a kol., 2017; Pastieriková, 2013). Od 80. let se začal používat pojem *pervazivní vývojové poruchy* (Adamus a kol., 2017; Pastieriková, 2013; Thorová, 2006; Lauritsen, 2013, Oberman a Kaufmann, 2020), přičemž tento pojem ukotvila také Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů ve znění desáté decenální revize MKN-10 (dále jen *MKN-10*). Jak tvrdí Adamus (2017), pojem *autismus* je starší a obsahuje skupinu poruch, které jsou v posledních letech nazývány pervazivními vývojovými poruchami, čímž vysvětluje přechod od pojmu *autismus* k jiné terminologii. V MKN-10 se v kapitole *Poruchy duševní a poruchy chování* nachází oddíl *Poruchy psychického vývoje*, který obsahuje (pod alfanumerickým kódem F84) skupinu stavů označenou jako *Pervazivní vývojové poruchy*. V MKN-10 jsou

pervazivní vývojové poruchy dále děleny na osm konkrétních diagnóz: dětský autismus, atypický autismus, Rettův syndrom, jiná dětská dezintegrační porucha, hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby, Aspergerův syndrom, jiné pervazivní vývojové poruchy a pervazivní vývojová porucha nespecifikovaná (WHO, MKN-10). V Diagnostickém a statistickém manuálu duševních poruch čtvrté revize (dále jen *DSM 4*) tvořily pervazivní vývojové poruchy (angl. Pervasive developmental disorders, nebo také PDD) pouze čtyři diagnózy: autistická porucha, dětská dezintegrační porucha, Aspergerova porucha a pervazivní vývojová porucha nespecifikovaná (American Psychiatric Association, 2013; Oberman a Kaufmann, 2020). Atribut pervazivní, které je zde užíváno, znamená všepřonikající, a naznačuje, že vývoj dítěte s touto poruchou je narušen v mnoha směrech, např. v komunikaci, sociální interakci a fantazii (Thorová, 2006). Občas se v názvosloví objeví také označení vysokofunkční autismus, jež označuje jedince s autismem bez mentálního postižení (Alvares a kol., 2020). V průběhu času se pojem *vysokofunkční* začal užívat k označení vyššího IQ, mírnějších symptomů a lepších dlouhodobých výsledků osob s autismem, nicméně dle výzkumu nemusí nutně vysokofunkčnost znamenat vysoké IQ. Toto označení navíc není „dobrým popisem“ adaptivního fungování na úrovni diagnózy, proto není doporučeno užívat ani tento pojem (Alvares a kol., 2020; Autism Education Trust, rok neuveden).

Kvůli obtížnosti určení jednotlivých diagnóz osob s autismem vznikla potřeba pojmu, který by tuto poruchu popisoval všeobecně (Thorová, 2006; Zwaugenbaum, 2012). Proto např. autorky Pastieriková (2013) a Thorová, (2006) uvádějí, že v jejich současnosti se začal využívat pojem *poruchy autistického spektra*, který přibližně odpovídá pervazivním vývojovým poruchám. Je však výstižnější, protože vyjadřuje spíše různorodost než všeprostupnost (Thorová, 2006). Pojem *porucha autistického spektra* (angl. Autism spectrum disorder), někdy také označovaný zkratkou *PAS* (angl. *ASD*), byl ukotven Diagnostickým statistickým manuálem duševních poruch páté revize (dále jen *DSM 5*) z roku 2013, kdy byla vytvořena jedna samostatná diagnóza vyznačující se deficitem v sociální komunikaci, omezenými, opakujícími se vzorci chování, zájmů nebo činností a podobně, což odpovídá pervazivním vývojovým

poruchám. Jinak DSM 5 ovšem eliminuje rozdíly mezi předchozími diagnózami, jako byl například Rettův syndrom, Aspergerův syndrom apod. (Adamus a kol., 2017; DSM 5, 2013; Fuentes a kol., 2014; Lauritsen, 2013; Oberman a Kaufmann, 2020; Zwaigenbaum, 2012). Diagnóza *Porucha autistického spektra* je v DSM 5 obsažena v kapitole *Neurovývojové poruchy*, kam se řadí dále například ADHD, poruchy vývoje intelektu, narušení komunikace či poruchy učení (DSM 5, 2013). S tímto členěním autismu se shoduje také 11. revize Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (dále jen MKN-11), která byla sice v roce 2022 v České republice přijata (Bazalová, 2023), ale v době vzniku této práce ještě nebyla plně přeložena do českého jazyka a v klinické praxi diagnostika stále probíhá podle poslední edice MKN-10 platné k 1. 1. 2024. V MKN-11 se v subkategorii *Neurovývojové poruchy* pod kódem 6A02 nacházejí Poruchy autistického spektra, tedy skupina diagnóz, které se od klasifikace MKN-10 značně liší. Na rozdíl od desáté revize je v této aktualizované verzi název pouze zastřešujícím označením, jelikož se dále nedělí na jednotlivé konkrétní diagnózy, ale na sedm více obecných poruch kategorizovaných podle funkčnosti jazyka a řeči a případné přidružené poruchy vývoje intelektu. Zaniká nám tedy mimo jiné diagnóza Aspergerův syndrom. (Bazalová, 2023; MKN-11)

Otázkou tedy je, jaká je „správná“ terminologie autismu. Mělo by se používat označení *porucha* nebo *poruchy autistického spektra* (jednotné i množné číslo se stejnou platností), nebo je lepší *autismus* či jiné diagnózy podle starší, ale stále platné edice MKN-10? (Bazalová, 2023) Pro komplexní náhled na tuto problematiku je vhodné zaměřit se také na pohled samotných osob, kterých se to týká, a na jimi preferované označení. Podle vybraných autorů (např. Autism Education Trust, rok neuveden; Bury a kol., 2023) osoby s autismem uváděly, že jsou nejraději označovány jako *osoba s autismem*, *dítě s autismem*, *žák s autismem* či *osoba na autistickém spektru*, což naznačuje preferování tzv. *people-first language* (prvně je zdůrazňována osoba, a až poté diagnóza). Samozřejmě tento fakt neřeší otázku, jaká je správná terminologie, navíc jak uvádí terminologická příručka, „... *neexistuje jediný způsob, jak popsat autismus, který by byl univerzálně přijatelný.*“ (Autism Education Trust, rok neuveden), což naznačuje, že i autoři a zdroje uvádí různou terminologii. V této bakalářské práci

bude uváděn pojem *poruchy autistického spektra* nebo *porucha autistického spektra*, jelikož symptomatika i míra postižení jsou velmi různorodé, spektrální a těžko rozlišitelné (Adamus a kol., 2017; Thorová, 2006; Thorová a Šporclová, 2013). V zahraniční literatuře se navíc nejčastěji využívá zkratka ASD, tedy Autism Spectrum Disorder (překládaná a uváděná nejčastěji jako „porucha autistického spektra“).

1.2 Volnočasové aktivity – vymezení obsahu pojmu a kategorizace

Nezbytné je konstatovat základní pojmy zakládající obsah této kapitoly. Jsou jimi *volný čas* (angl. *leisure* nebo také *leisure time*), *volnočasové aktivity* a také *zájmové aktivity*. Volný čas definují čeští i zahraniční autoři (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008; Hamřík, 2022; Hurd a Anderson, 2010; Kratochvílová, 2004; McLean a Hurd, 2012; MŠMT, 2002; Pávková, 2014) jako dobu mimo pracovní či školní povinnosti, kdy si člověk svobodně dělá to, co chce, co je pro něj příjemné a přináší mu potěšení a radost, a tyto činnosti si vybírá dobrovolně. Právě ve volném čase se člověk věnuje *volnočasovým aktivitám*, což jsou podle vybraných autorů (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008; Hamřík, 2022; Kaljac a kol., 2019; Pávková, 2014; Pospíšil a Pospíšilová a kol., 2018; Zhu a kol., 2023) smysluplné aktivity, do kterých se ve volném čase jedinci dobrovolně zapojují. Mimo volnočasové aktivity autoři (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008; Kratochvílová, 2004; Pávková, 2014) vyčleňují také tzv. *zájmové aktivity*, které definují jako aktivitu k uspokojení individuálních zájmů člověka, které se projevují selektivním zaměřením člověka a jeho výběrovým vztahem k určitým předmětům a jevům. Co se týče funkcí volného času a volnočasových aktivit, v české literatuře se autoři nejčastěji shodují na rekreaci, odpočinku, výchově a vzdělávání a zábavě, a naplnění např. potřeby seberealizace (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008; Hamřík, 2022; Kratochvílová, 2004; Pávková, 2014). Autorka Pávková (2014) ještě dodává zdravotní, preventivní a sociální funkci volného času. MŠMT (2002) se ve svém metodickém dokumentu shoduje s Pávkovou (2014) na sociálním aspektu a preventivnímu působení ve volném čase proti sociálně patologickým jevům.

Zahraníční (a především anglická) terminologie se od českých pojmů značně liší. Místo pojmu *volný čas* se v zahraniční literatuře využívá pojem

leisure, který má mnoho možných a užívaných překladů a různě je možné jej také interpretovat. Pojem vhodně vysvětlují Hurd a Anderson (2010), které popisují, že *leisure* můžeme pojímat jako ekvivalent našeho (českého) *volného času*, tedy doby mimo povinnosti, dále také *leisure* jako aktivity orientované mimo zaměstnání a neobsahující uspokojení základních potřeb, nebo *leisure* jako vnímání např. svobody nebo motivace, které mají vliv na to, jestli zážitek vnímáme jako volnočasový nebo ne (Hurd a Anderson, 2010). Co se týče funkcí volného času, zahraniční literatura je v tomto aspektu nejednotná. Např. Opaschowski (1996; In Vážanský, 2001) jako stěžejní uvádí funkce rekreace, kompenzace, edukace, kontemplace, komunikace, integrace, participace a enkultura. Autoři McLean a Hurd (2012) nahlízejí na volný čas šesti pohledy, příkladem sebeaktualizace, sociální rozvoj, propojení s vyššími hodnotami, rekreace či prostor pro svobodnou volbu.

Česká a zahraniční terminologie se stran základních pojmů rozchází, jelikož v české literatuře můžeme nalézt pojmy jako *volný čas*, *volnočasové aktivity* a *zájmové aktivity* (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008; Hamřík, 2022; Hurd a Anderson, 2010; Kratochvílová, 2004; McLean a Hurd, 2012; MŠMT, 2002; Pávková, 2014), kdežto v zahraničních zdrojích se objevuje všeobecný pojem *leisure*, který může být nahlížen z různých pohledů (Hurd a Anderson, 2010). Co se funkcí volného času týká, většina českých i zahraničních autorů se shoduje na edukaci, seberealizaci, rekreaci a sociálním rozvoji (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008; Hamřík, 2022; Kratochvílová, 2004; McLean a Hurd, 2012; Opaschowski, 1996; Pávková, 2014).

Na volný čas lze nahlížet různými pohledy, zejména jestli je čas mimo vyučování vyplňován v rámci školy, nebo např. druhy volnočasové výchovy formální, neformální či informální (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008; Pávková, 2014). V této práci je však důležitý především obsah volného času, ne jeho přesné vymezení a rozdělení (např. podle organizovanosti či dimenzí volného času apod.) (Hamřík, 2022). Při pohledu na různé klasifikační systémy volnočasových a zájmových aktivit lze pozorovat, že se často rozcházejí a je složité mezi nimi nalézt shodu. Badia a kol. (2013) člení volnočasové činnosti na sociální aktivity, volnočasové aktivity doma (angl. *leisure activities at home*) a fyzické aktivity. Do sociálních aktivit řadí např. trávení času, oslavy

narozenin, nakupování nebo návštěvy restaurace; do aktivit doma zase sledování televize, relaxaci, poslech hudby nebo deskové hry; a do fyzických aktivit gymnastiku, plavání, bowling, basketbal a další (Badia a kol., 2013). K téměř totožnému řazení se přiklání i Ratcliff a kol. (2018), která definuje sociální aktivity, fyzické aktivity, a místo aktivit doma označuje ostatní činnosti jako rekreační (Ratcliff a kol., 2018). Stejně tři kategorie jako Ratcliff (2018) uvádí i Zhu a kol. (2023), ale přidává k nim ještě mentální aktivity a produktivní aktivity. Ke stejným třem kategoriím Wong a kol. (2016) přidávají místo mentálních a produktivních aktivit intelektuální aktivity, aerobik, cvičení tělo-mysl a protahovací aktivity. Níže je uvedena tabulka (Obr. 1) s příklady daných aktivit v díle Wonga a kolektivu (2016).

	A	B
1	Intellectual Activities	Reading, using computer, playing board/card games, playing mahjong, gambling, investing, writing, drawing, painting, calligraphy, singing, playing musical instrument
2	Social Activities	Joining social centre, volunteering, going to museum/exhibitions/movie, meeting friends or relatives, attending religious activities
3	Recreational Activities	Listening to radio and music, watching TV, shopping, cooking, fishing, plants or pet keeping
4	Physical Activities	
5	Strenuous Aerobic Exercise	Running/jogging, swimming, cycling, hiking, dancing, playing ball games, dancing, martial arts
6	Mind-body Exercise	Playing QiGong and QiGong-like exercise, Luk Tung Kuen, Tai Chi, Yoga
7	Stretching & Toning Exercise	Slow walking, general stretching and toning exercise

Obr. 1 Klasifikace volnočasových aktivit (Wong a kol., 2016)

Další autoři se však v řazení volnočasových aktivit značně rozcházejí. Pávková (2014) člení volnočasové aktivity na odpočinkové a relaxační činnosti, zájmové činnosti, veřejně prospěšné činnosti, přípravu na vyučování a sebeobslužné činnosti. Zájmové činnosti pak ještě člení na pět základních kategorií podle obsahového zaměření, a to na společenskovední činnosti (příkladem může být sběratelství nebo jazykověda), pracovní-technické činnosti (tvořivá práce a oblast vědy a techniky), přírodovědně-ekologické činnosti (péče o rostliny a zvířata), estetickovýchovné činnosti (hudební, výtvarný, literární, dramatický a hudebně-pohybový projev) a tělovýchovné a sportovní činnosti (Pávková, 2014). Naopak Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR ve svém metodickém dokumentu (2002) člení volný čas pouze na aktivní a pasivní trávení podle toho, jestli člověku tyto činnosti spíše škodí nebo ho spíše aktivně rozvíjejí a motivují. Naproti tomu Pospíšil, Pospíšilová a kol. (2018) ve svém katalogu volnočasových aktivit rozlišují devět hlavních kategorií aktivit, a to na: informaci, komunikaci a obecnost (kam řadí aktivity s počítačem, televizí či mobilem); humanitní aktivity (spojené s náboženstvím, historií, filozofií

a sociální činností); literaturu a jazyky (četba literatury a zájmové studium cizích jazyků); přírodu, vědu, techniku, lékařství, domácnost a hobby (se širokým záběrem aktivit, jak už název napovídá); umění (obsahující výtvarné, hudební, filmové, literárně-dramatické a taneční aktivity); osobní zájmy, cestování a turismus (kam řadí i vztahy s partnerem či partnerkou, nakupování, relaxaci, brigády, turistiku, pobyt ve volné přírodě, procházky atd.); sport, hry a zábavu; sociální aktivity (včetně společenských událostí, letních táborů a např. politiky); a virtuální realitu a sociální aktivity ve virtuálním světě (počítačové hry, blogy, sociální sítě atd.). Mimoto Zabriskie a McCormick (2001) činnosti volného času člení pouze na základní a bilanční aktivity (angl. *core and balance activities*). Základní aktivity lze často uskutečňovat doma a nestojí mnoho výdajů (např. rodinné večere, procházky a hry na zahradě), bilanční aktivity se více odehrávají mimo domov a stojí více výdajů, proto tam autoři řadí rodinné dovolené nebo návštěvu restaurace (Zabriskie a McCormick, 2001).

Jak lze vidět v předchozích odstavcích, autoři se v klasifikování volnočasových aktivit značně rozcházejí. Nicméně v jistých kategorizacích se „shodně střetávají“, a to především v dělení na sociální aktivity a fyzické aktivity (Badia a kol., 2013; Pospíšil, Pospíšilová a kol., 2018; Ratcliff, Hong a Hilton, 2018; Wong a kol., 2016; Zhu a kol., 2023). Často také uvádějí zájmové aktivity či činnosti jim podobné, jen kategorie nazývají jinak – rekreační činnosti (Ratcliff, Hong a Hilton, 2018; Wong a kol., 2016; Zhu a kol., 2023), aktivity doma (Badia a kol., 2013), zájmové činnosti (Pávková, 2014) nebo umění (Pospíšil, Pospíšilová a kol., 2018). Jako syntézu těchto nejednotných kategorií je nejvhodnější uvést tzv. CAPE/PAC od King a kol. (2004). CAPE (*Children's Assessment of Participation and Enjoyment*) vymezuje účast dětí na aktivitách mimo vyučování pomocí popisovaných činností, PAC (*Preferences for Activities of Children*) tyto činnosti pojímá z pohledu popisování preferencí dítěte. Autoři CAPE/PAC vytvořili přehledný systém 55 volnočasových aktivit, které lze použít ke zkoumání zájmů a jejich porozumění u dětí se znevýhodněním ve věku od 6 do 21 let. Kromě dělení na formální a informální aktivity dělí autoři aktivity na pět hlavních kategorií, a to na rekreační (angl. *recreational*), fyzické (*physical*), seberealizační (*self-improvement*), sociální

(social) a dovednostní (skill based) aktivity (King a kol., 2004). Níže je přiložena tabulka (Tab. 1) s vypsanými jednotlivými aktivitami.

Tato bakalářská práce se právě kvůli nejednotnosti systému volnočasových a zájmových aktivit nepreferuje ani jeden ze zmíněných systémů, pouze se výjimečně přiklání například při dělení kapitol právě ke klasifikačnímu systému CAPE/PAC.

<i>Rekreační aktivity</i>	<i>Fyzické aktivity</i>	<i>Seberealizační aktivity</i>	<i>Sociální aktivity</i>	<i>Dovednostní aktivity</i>
Stavění puzzle	Bojová umění	Psaní dopisů	Telefonování	Plavání
Deskové hry nebo karetní hry	Závody	Psaní příběhů	Návštěva party (večírku)	Gymnastika
Kreslení, vybarvování nebo vyrábění	Týmové sporty	Doučování	Trávení času (<i>hanging out</i>)	Jízda na koni
Sbírání předmětů	Participace ve školních klubech	Náboženské aktivity	Navštěvování (<i>visiting</i>)	Lekce zpěvu (ve sboru nebo individuálně)
Hraní počítačových her nebo videoher	Cyklistika, inline bruslení nebo jízda na skateboardu	Návštěva veřejné knihovny	Pobavení ostatních	Lekce výtvarné výchovy
Hry s mazlíčkem	Vodní sporty	Čtení	Návštěva kina	Lekce tance
Imaginární hra, předstírané hry	Zimní sporty	Dobrovolná činnost	Návštěva živé události	Hra na hudební nástroj
Hry s hračkami/předměty	Hraní her	Úklid (domácnosti)	Celodenní výlet	Hudební lekce
Procházka, turistika	Zahradničení	Vypracování domácích úkolů	Poslech hudby	Účast na komunitní organizaci
Hra na zařízení (<i>playing on equipment</i>)	Rybaření	Nakupování	Vaření	Tancování
Sledování televize nebo filmu	Individuální fyzické aktivity			
Péče o mazlíčka	Hraní netýmových sportů			
	Placená práce, brigáda			

Tab. 1 CAPE/PAC aktivity (King a kol., 2004)

1.3 Projevy osob s poruchami autistického spektra v zájmech a ve volném čase

Jak uvádí Jakubková (2023), vyhraněné zájmy jsou jedním z projevů, na základě kterých se u dětí diagnostikuje porucha autistického spektra. Zájmy jsou u těchto osob totiž intenzivní, specifické a vyhraněné, s vyšší mírou zaujetí, s obtížnou odklonitelností a vyšší četností opakování (Adamus a kol., 2017; Čadilová, Thorová, Žampachová a kol., 2012; Eversole a kol., 2016; Jakubková,

2023; NPI, rok neuveden). Tyto zájmy mohou být neobvyklé (Dudová, 2022) a někdy tak intenzivní, že narušují i fungování rodiny (Čadilová, Thorová, Žampachová a kol., 2012; Walton, 2019). Autorka Jakubková (2023) vyhraněný zájem u dětí s poruchami autistického spektra (dále jen PAS) vysvětluje tím, že dodávají jejich životu strukturu a řád, můžou být zdrojem relaxace a štěstí, nalezení vlastní identity, dodávají jim jistotu v nepředvídatelných situacích a stabilitu při stresu nebo výrazných změnách okolí. Na posledním tvrzení se s ní shodují i autorské kolektivy Čadilová, Thorová, Žampachová a kol. (2012), Eversole a kol. (2016) a Thorová a Šporclová (2013). Na volbě a uplatňování aktivit se spolupodílejí tři oblasti triády projevů PAS, tudíž lze u těchto dětí pozorovat narušenou představivost, kreativitu a nápodobu, sociální interakci, komunikaci a emocionální stabilitu (Bazalová, 2023; Čadilová, Thorová, Žampachová a kol., 2012; MKN-10; MKN-11; NPI, rok neuveden; Thorová a Šporclová, 2013). Z těchto narušených oblastí také mohou vyplývat obtíže v navazování kontaktů s vrstevníky a nezájem o hru s vrstevníky (Bazalová, 2023; Dudová, 2022; Thorová a Šporclová, 2013).

Předchozím tvrzení částečně odporuje metodický portál NPI.cz (rok neuveden), který uvádí, že pro děti s PAS je časté upřednostňování aktivit a činností typických pro nižší vývojový věk. Adamus a kol. (2017) zase uvádějí, že zájmy se u dětí s PAS odvíjí od funkčnosti autismu, jelikož schopnost přizpůsobit se situacím, prožívání každodenních situací, schopnost navazovat vztahy a fungovat s sociálním prostředím, úroveň vyjadřování, míra problémového chování a schopnost funkčně trávit volný čas jsou různě narušeny. Jinak řečeno, čím nižší funkčnost autismu, tím vyšší má osoba nároky na péči, má nižší schopnost navazovat sociální vztahy a trávit funkčně volný čas (Adamus a kol., 2017). Co se týče zájmů a volnočasových aktivit obecně, Ratcliff a kol. (2018) a Badia a kol. (2013) podporují výzkumem tvrzení o limitované nižší participaci dětí s PAS ve volnočasových aktivitách než tomu je u jejich intaktních vrstevníků.

Autoři se vesměs tedy shodují na tom, že zájmové a volnočasové aktivity u dětí s PAS jsou vyhraněné a intenzivní (Adamus a kol., 2017; Čadilová, Thorová, Žampachová a kol., 2012; Eversole a kol., 2016; Jakubková, 2023; NPI, rok neuveden) a na výběru činností se podílí základní triáda symptomů

(Bazalová, 2023; Čadilová, Thorová, Žampachová a kol., 2012; MKN-10; MKN-11; NPI, rok neuveden; Thorová a Šporclová, 2013). Jen dva kolektivy autorů (Ratcliff a kol., 2018; Badia a kol., 2013) uvádějí limitovanou participaci ve volnočasových aktivitách, což však nemusí být nutné pravidlo, a děti s PAS mohou mít široké zájmy (Jakubková, 2023). Sice mohou mít děti s PAS intenzivní zájmy (Adamus a kol., 2017; Čadilová, Thorová, Žampachová a kol., 2012; Eversole a kol., 2016; Jakubková, 2023; NPI, rok neuveden), nicméně jak uvádí Jakubková (2023), tyto zájmy lze využít k navázání kontaktu s dítětem nebo mohou ovlivnit profesní zaměření člověka a více ho nadchnou to práce.

2 SCOPING REVIEW Z DOSTUPNÝCH RELEVANTNÍCH ZDROJŮ

Tato kapitola je zpracována a odvozena od scoping review, jež pomůže s pomocí dostupných zdrojů zmapovat nejčastější aktivity u dětí s PAS a budou zde uvedeny možné klasifikace aktivit podle autorů analyzovaných a relevantních informací (znalostí, poznatků). V začátku kapitoly jsou popsány podmínky pro přípravu a zpracování scoping review a klasifikační kritéria, poté následují tři podkapitoly se zaměřením vždy na určitý typ volnočasových aktivit, který se v nalezených studiích objevoval nejčastěji.

Kvůli obtížnému výzkumnému šetření pro zmapování problematiky volného času dětí a žáků s PAS z hlediska vyhledávání potenciálních respondentů či účastníků a nemožnost zkoumat širší výzkumný vzorek pro všeobecněji použitelné a zobecnitelné výsledky, se autorka této práce rozhodla využít jiných metod pro zkoumání a zpracování zmíněné problematiky.

Ke zkoumání tématu volného času dětí a žáků s PAS lze využít tzv. scoping review. Tuto metodu je vhodné použít v případech, kdy je potřeba upozornit na mezeru ve výzkumech na dané téma. Pomocí scoping review lze analyzovat vybrané studie odpovídající kritériím stanoveným před začátkem nebo v průběhu vyhledávání dostupných zdrojů. Při využití této přehledové studie je při mapování dostupné literatury známý účel a záměr scoping review. Zároveň může být mapováním dostupné literatury objevena tzv. *research gap*, tedy mezera nebo prázdné místo v řešeném tématu. (Chrastina, 2019; Kantor a kol., 2023)

Pro vyhledávání vhodných, již publikovaných studií zaměřených na volnočasové aktivity dětí s PAS bylo nejdříve nutné stanovit klíčová slova. Jelikož, jak bylo nastíněno v předchozí kapitole, je terminologie u poruch autistického spektra i u volnočasových aktivit nejednotná a široká, byly použity různé kombinace klíčových slov pro vyhledání co možná největšího počtu publikovaných, relevantních studií zaměřených na dané téma (a splňující další kritéria). Seznam všech použitých klíčových slov je přiložen k práci jako Příloha 1.

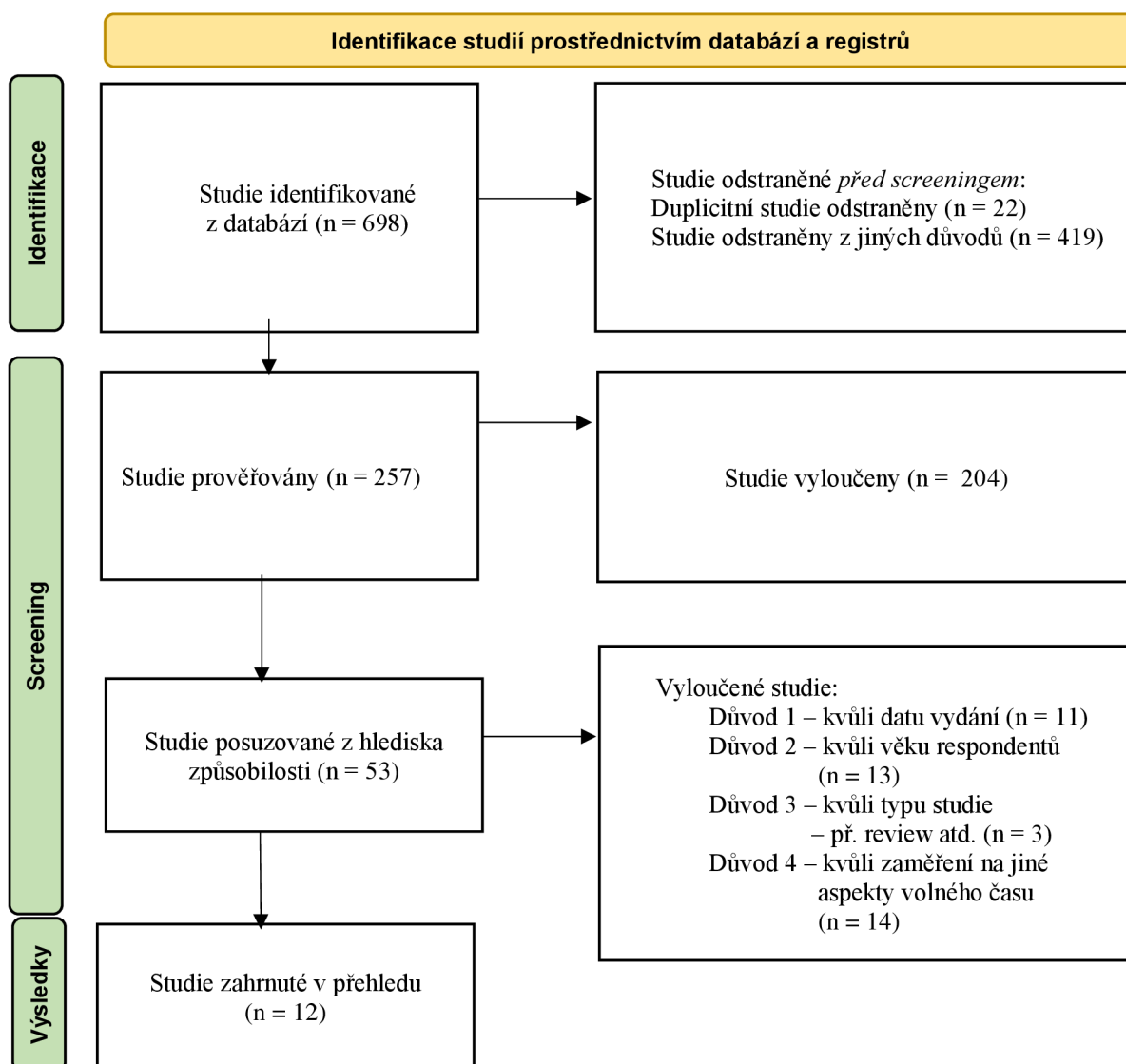
Co se vyhledávání možných výzkumných studií týče, byly využity vyhledávací databáze Medline/PubMed, ScienceDirect a EBSCO. Sekundární vyhledávání proběhlo pomocí seznamu použitých zdrojů u již vybraných studií z výše zmíněných databází.

Scoping review je sice dominantně kvantitativní analýza, ale autorka této práce využila pro klasifikaci vybraných studií i kvalitativní nástroj – tzv. SPIDER, podle něhož jsou studie rozebírány v Tab. 3. Tento nástroj byl částečně použit i pro stanovení výzkumné otázky této bakalářské práce, která zní:

V čem (pokud) a jak se liší volnočasové aktivity dětí a žáků s poruchami autistického spektra od trávení volného času jejich intaktních vrstevníků?

Vyhledávání studií bylo omezeno kromě vybrané terminologie také dalšími kritérii, které zúžily počet z nalezených 698 studií na 12 vyhovujících zdrojů. Jednou z podmínek byla limitace data vydání článku, jelikož kvůli aktuálnosti byly přijaty pouze výzkumy z rozmezí let 2012-2022. Druhým kritériem byl i věk respondentů/účastníků s PAS v publikovaných zdrojích, jelikož se tato práce zaměřuje na děti a žáky, tj. v českém prostředí za dítě považována osoba ve věkovém rozmezí od počátku nástupu do první třídy základní školy (6–7 let) až do ukončení povinné školní docházky (15–16 let). Pro potřeby této bakalářské práce však autorka zahrнула i věkovou skupinu studentů středních škol, tedy až do 18 let, a to především kvůli širokým cizojazyčným pojmům, které zapříčiňují, že zahraniční výzkumy pojímají velice objemný výzkumný vzorek, který by nešlo klasifikovat podle věku pouze do 15 let. Třetím kritériem bylo zaměření studií na popis volnočasových aktivit, nikoliv na intervenci, změnu volnočasových aktivit a vliv různých okolností na trávení volného času dětí s PAS.

Z důvodů výše zmíněných kritérií, které vyhledané studie musely splňovat, se do užšího výběru nedostaly žádné české výzkumy, studie či články. Vybraných 12 studií, které jsou dále porovnány, jsou výhradně cizojazyčné, bez ohledu na geografii nebo například zaštitění univerzitami a vědeckými ústavy či jinými organizacemi. Mnoho studií se zabývalo také vlivem etnické příslušnosti rodičů a dětí s PAS na trávení volného času, rodinným stavem apod., na žádnou z těchto okolností však v rámci této práce nebyl kladen důraz.

Tab. 2 PRISMA 2020 diagram pro systematický přehled vyhledaných studií – prohledávání databází a registrů (zpracováno podle Page, 2020)

Jak je naznačeno v Tab. 2, při vyhledávání reprezentativních studií zaměřených na volnočasové aktivity dětí s PAS při prvním zadávání klíčových slov bylo ve výše zmíněných použitých databázích dohromady dohledáno 698 studií. Následně byly odstraněny duplikáty vzniklé kvůli vyhledávání ve více registrech zároveň, a také studie, které byly odstraněny z jiných důvodů povětšinou proto, že se jednalo o neověřené zdroje, zdroje v jiných jazycích (němčině, arabštině apod.), záznamy z konferencí (konferenční příspěvky), nebo zdroje týkající se jiných diagnóz, např. ADHD, epilepsie, poruch emocí a dalších, případně komorbidit.

Po prvním vyřazování bylo prověřováno celkem 258 studií. Celkem 204 z nich se však netýkalo přímo volnočasových aktivit, proto jich za vhodné bylo posouzeno pouze 53 z nich. Z těchto pak – vznikl po důkladném zkoumání a studiu – celkový počet 12 vyhovujících studií, podmínkou byl věk respondentů/účastníků s PAS, rok vydání studie, zaměření studie a typ studie – viz Tab. 2. Zaměřením studie je myšleno to, že se daný zdroj nezabývá intervencí, kvalitou života v rodině, či změnou trávení volného času dětmi s PAS. V tomto ohledu byly přijímány pouze práce popisné, mapující soudobou situaci.

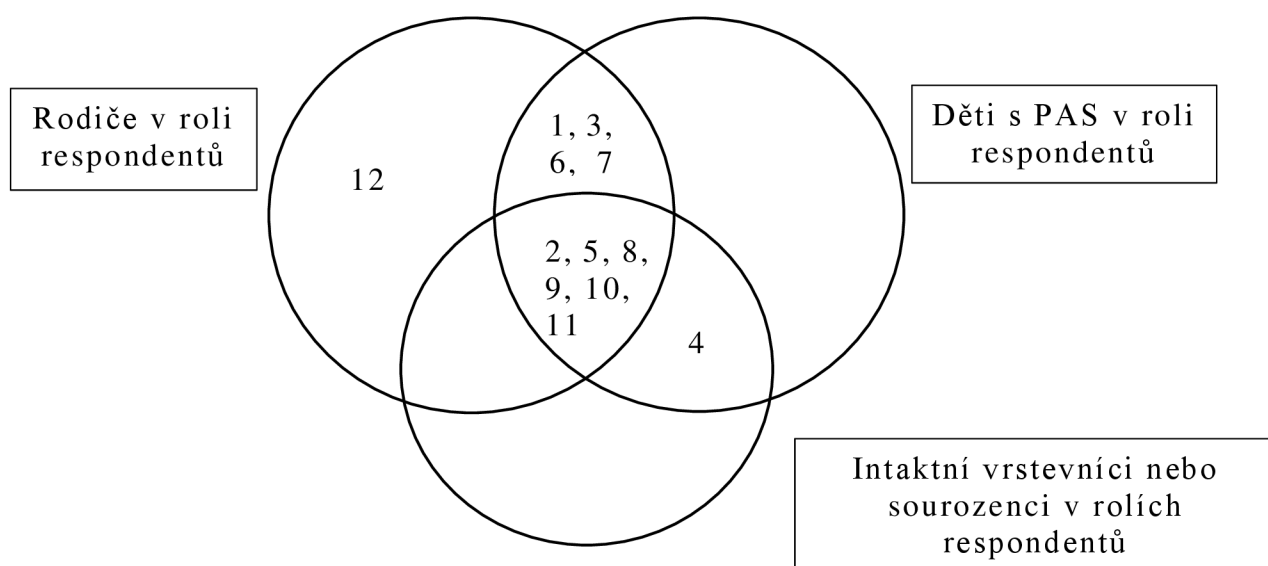
Číslo	Název studie	Autoři	Rok vydání
1	Determinants and challenges in physical activity participation in families with children with high functioning autism spectrum disorders from a family systems perspective	Nalan R. Ayvazoglu a kol.	2015
2	Comparison of physical activity between children with autism spectrum disorders and typically developing children	L.G. Bandini a kol.	2013
3	Participation in Recreational Activities Buffers the Impact of Perceived Stress on Quality of Life with Adults With Autism Spectrum Disorder	Lauren Bishop-Fitzpatrick a kol.	2017
4	Leisure Activity Enjoyment of Children with Autism Spectrum Disorders	Megan Eversole a kol.	2015
5	Participation of children and youth with neurodevelopmental disorders in after-school activities	Světlana Kaljaca, Bojan Ducic, Marija Cvijetic	2019
6	Sensory Patterns, Obesity and Physical Activity Participation of Children With Autism Spectrum Disorder	Lisa M. Lawson, Lauren Foster	2016
7	Environmental and social determinants of leisure-time physical activity in children with autism spectrum disorder	Jihyun Lee, Sean Healy, Justin A. Haegele	2022
8	Television, video game and social media use among children with ASD and typically developing siblings	Micah O. Mazurek, Colleen Wenstrup	2012
9	Children With Autism Spectrum Disorder and Screen Time: Results From a Large, Nationally Representative US Study	Guillermo Montes	2016
10	Recreational Participation of Children with High Functioning Autism	Marie-Christine a kol.	2012
11	Leisure Participation Patterns for School Age Youth with Autism Spectrum Disorders: Findings from the 2016 National Survey of Children's Health	K. Ratcliff, I. Hong, C. Hilton	2018
12	Examining the social participation of children and adolescents with Intellectual Disabilities and Autism Spectrum Disorder in relation to peers	A. Taheri	2016

Tab. 3 Seznam relevantních záznamů

Následuje klasifikace vybraných 12 studií podle modelu SPIDER, který je primárně určen pro posouzení kvalitativními designy zpracovaných studií, nicméně s jistými úpravami byla jeho klasifikační kritéria použita i v tomto případě pro určování hlavních atributů daných článků.

Číslo studie	S (respondenti a jejich věk)	PI (zaměření práce)	D (metody)	E (výsledky)	R (typ výzkumu)
1	6 rodin s dětmi s PAS (4–13 let)	Sociální dovednosti a fyzické aktivity	Akcelerometr, rozhovory	Akcelerometr ukázal nízkou úroveň fyzických aktivit u dětí s PAS	Smišený
2	53 dětí s PAS a 58 intaktních dětí, rodiče (3–11 let)	Fyzické aktivity	Akcelerometr, dotazník	Děti s PAS se zapojují do fyzických aktivit méně než vrstevníci	Smišený
3	406 dětí s PAS, (10 let a výše), rodiče	Sociální a rekreační aktivity	Rozhovory	Vzorce aktivit u dětí s PAS	Kvantitativní
4	67 dětí s PAS, 64 intaktních dětí, (6–13 let)	Nejčastější volnočasové aktivity	Případová studie	Vzorce aktivit u dětí s PAS a menší zapojení než u vrstevníků	Kvantitativní
5	244 dětí s mentálním postižením nebo s PAS, 92 intaktních dětí, (7–16 let); rodiče	Začlenění do aktivit	Dotazníky	Děti se znevýhodněním se zapojují méně do aktivit, nemají mnoho přátel	Kvantitativní
6	77 dětí s PAS, (4–17 let), rodiče	Fyzické aktivity	Dotazníky, měření BMI	Děti s PAS mají větší index BMI	Smišený
7	Rodiče dětí s PAS, (10–17 let)	Fyzické aktivity a sociální aspekty	Dotazníky	Míra zapojení do aktivit závisí na motivaci rodičů	Kvantitativní
8	202 dětí s PAS a 179 intaktních sourozenců, (8–18 let), rodiče	Média a volnočasové aktivity	Dotazníky	Děti s PAS tráví méně času sociálními aktivitami a více s médii než sourozenci	Kvantitativní
9	1 393 dětí s PAS a 64 163 intaktních, (6–17 let), rodiče	Čas u obrazovky	Dotazníky	Neprokázano se, že by se děti s PAS lišili od intaktních	Kvantitativní
10	30 dětí s autismem, 31 intaktních dětí, (6–12 let), rodiče	Rekreační aktivity a sociální aspekty	Rozhovory	Děti s autismem se nijak výrazně nelišily od vrstevníků v zapojování do aktivit	Smišený
11	823 dětí s PAS, 34 457 intaktních dětí, (0–17 let), rodiče	Volnočasové aktivity	Dotazníky	Největší rozdíly v participaci jsou u fyzických aktivit, jinak je zájem podobný	Kvantitativní
12	Rodiče 412 dětí s PAS a/nebo mentálním postižením, rodiče 210 intaktních dětí, (3–19 let)	Zapojení do sociálních aktivit	Dotazníky	Děti s PAS a/nebo mentálním postižením se méně zapojují do sociálních aktivit	Kvantitativní

Tab. 4 Analýza vybraných studií dle modelu SPIDER

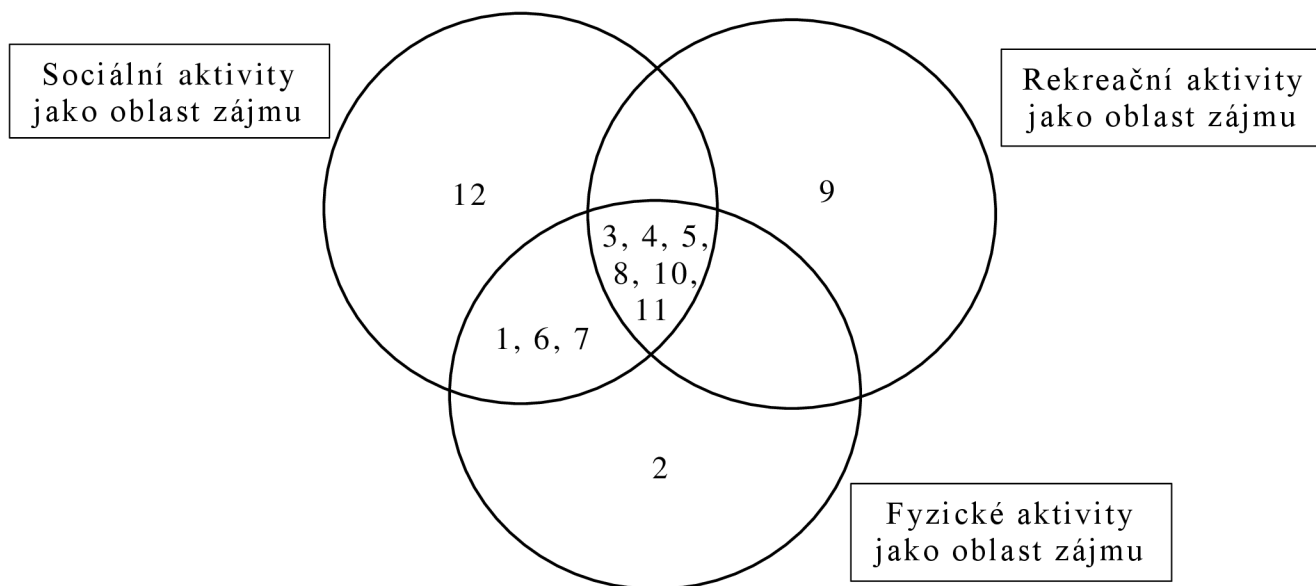
Grafické znázornění 1 Respondenti jednotlivých studií¹

Vybrané studie zaměřené na volnočasové aktivity byly různorodé, ale je možno konstatovat, že většina z nich ve výzkumech porovnává odpovědi jak dětí s PAS, tak i jejich intaktních vrstevníků či sourozenců.

Jak je uvedeno v Grafickém znázornění 1, kromě studie č. 4 jsou ve všech studiích zahrnuti i rodiče podílející se na vyplňování dotazníků či na rozhovorech. Ve studii č. 12 neparticipují samotné děti s PAS, výzkum cílil výhradně na rodiče těchto dětí.

Studie cílily převážně na děti s PAS i na jejich vrstevníky, skoro všechny ve výzkumu zahrnovaly také rodiče obou skupin dětí.

¹ Čísla zapsaná v grafickém znázornění odpovídají číslům vybraných 12 studií.

Grafické znázornění 2 Objekty zájmu jednotlivých studií ²

Co se týče zaměření jednotlivých studií, můžeme je klasifikovat podle tří hlavních témat, které se v článcích nejčastěji objevovaly a budou předmětem následné obsahové analýzy. Prvním z témat jsou fyzické aktivity, druhým jsou sociální aktivity spojené se společenskými interakcemi, a poslední téma jsou rekreační aktivity.

Vybrané studie se zaměřovaly na širokou škálu aktivit, ale většina z nich pojednávala jak o fyzických a sociálních, tak i o rekreačních volnočasových a zájmových aktivitách.

Jak ilustruje Grafické znázornění 2, studie č. 2, 9 a 12 se jako jediné „nezajímaly“ o komplexní pohled na volný čas dětí s PAS. Naopak, každá z nich se zaměřila pouze na jednu z vybraných typů aktivit, nepropojovaly je s dalšími dvěma typy činností. Studie č. 1, 6 a 7 se sice „pomyslně setkaly“ na pomezí fyzických a sociálních aktivit, ale rekreační činnosti ani jedna z nich do výzkumu nezahrnula.

² Čísla zapsaná v grafickém znázornění odpovídají číslům vybraných 12 studií.

Většina z 12 studií se zaměřovala na více typů volnočasových aktivit, pouze tři studie vylučovaly rekreační aktivity z cíle výzkumu, a další tři studie se zaměřovaly jen na jeden – každá z nich na odlišný – typ aktivit.

Následné členění na tři hlavní porovnávací kritéria (podkapitoly) ve vybraných studiích bylo konstruováno podle tematické analýzy, která spočívá v selekci nejčastěji se vyskytujících činností v textu, následném přeformulování výzkumné otázky a kódování dat. Naproti tomu stojí obsahová analýza, která má data už předem stanovená např. základní literaturou a daná kritéria jsou pak hledány v jednotlivých studiích. Jelikož byla v tomto případě použita tematická analýza, následující kategorie byly ze studií vybrány kvůli jejich nejčastějšímu výskytu. (Hejzlarová, 2019)

Vybrané studie jsou studovány z perspektivy dětí s PAS, jejich intaktních vrstevníků nebo rodičů, a nebo kombinace zmíněného. Žádná studie z vybraných výzkumů (záznamů) se nezaměřovala na pohled učitelů, pedagogů volného času či dalších osob (profilující se nejen v pedagogické praxi), které se podílejí na utváření návyků ve volném čase jak už u dětí intaktních, tak i s PAS.

2.1 Tematická analýza fyzických volnočasových aktivit

Na participaci v této oblasti volnočasových aktivit, na rozdíl od dalších kategorií, se poznatky a závěry z téměř všech studií „shodly“ v tom, že zapojení dětí s PAS do fyzických aktivit je výrazně nižší než u jejich intaktních vrstevníků nebo sourozenců (Ayvazoglu a kol., 2015; Bandini a kol., 2013; Kaljaca a kol., 2019; Lawson a Foster, 2016; Mazurek a Wenstrup, 2012; Ratcliff a kol., 2018). Tyto výsledky byly získány (a následně prezentovány) od samotných dětí s PAS, ale některé studie tyto výroky podpořily odpověďmi rodičů těchto dětí (Bandini a kol., 2013; Lawson a kol., 2016). Podle Ayvazoglu a kol. (2015), Bandini a kol. (2013) a Ratcliff a kol. (2018) má na participaci ve fyzických aktivitách vliv také věk dítěte, tedy čím starší dítě s PAS je, tím menší je jeho účast na těchto aktivitách. U intaktních dětí je míra zapojení do fyzických aktivit na podobné úrovni napříč všemi zkoumanými věkovými kategoriemi (Ratcliff a kol., 2018).

Bandini a kol. (2013) však uvádějí, že při odborném měření respondentů akcelerometrem ukázaly výsledky podobnou míru fyzických aktivit za naměřený týden u dětí s PAS i u dětí intaktních. Bishop-Fitzpatrick (2017) sice neprovádí komparativní výzkum s intaktními dětmi, ale uvádí, že dvě třetiny respondentů s PAS alespoň jednou týdně provádí fyzickou aktivitu, a z tohoto počtu 80% dětí ještě navíc chodí jednou nebo vícekrát týdně na procházky. Z výsledků této studie tedy vyplývá, že se děti s PAS zapojují do fyzických aktivit v poměrně vysoké míře. Kaljaca a kol. (2019) a Potvin a kol. (2012) uvádí, že zapojení do fyzických aktivit u dětí s PAS je sice nízké, ale u plavání je participace naopak velmi vysoká, a to vyšší než u intaktních vrstevníků.

Při porovnání tvrzení jednotlivých studií se tedy objevují názory spíše se přiklánějící k tvrzení, že je participace dětí s PAS ve fyzických aktivitách nižší než u intaktních vrstevníků. Lee a kol. (2022) ve své studii uvádějí, že zapojení dětí s PAS do těchto aktivit závisí na motivaci – např. že fyzické aktivity rodičů motivují k činnosti i jejich děti. Podle autorů tedy záleží na různých aspektech, především na působení okolního prostředí, které formuje přístup dětí s PAS k fyzickým volnočasovým aktivitám. Ayvazoglu a kol. (2015) dodává, že podle rodičů dětí s PAS jsou jejich potomci limitováni v participaci na fyzických aktivitách kvůli nedostatečným sociálním dovednostem, které způsobují, že je okolí nechápe a nebo si děti neúmyslně ublíží, proto si raději samy děti s PAS vyberou jiný typ volnočasových aktivit.

Co se týče nejfrekventovaněji uváděných aktivit dětí s PAS z oblasti sportu, téměř všechny studie (Ayvazoglu a kol., 2015; Eversole a kol., 2015; Kaljaca a kol., 2019; Lawson a Foster, 2016; Potvin a kol., 2012) uváděly jako nejoblíbenější – nebo jedno z nejoblíbenějších činností – plavání. Podle Eversole a kol. (2015) bylo plavání v žebříčku nejoblíbenějších aktivit u dětí s PAS na celkovém pátém místě, u intaktních dětí až na 30. místě. U dětí s PAS se také objevily oblíbené týmové sporty jako fotbal a basketbal, které se umístily na podobné pozici jako u intaktních dětí (Kaljaca a kol., 2019). Mezi další oblíbené aktivity dětí s PAS řadili autoři studií například ježdění na kole, běh a skákání na trampolíně (Eversole a kol., 2015; Lawson a kol., 2016) a fitness aktivity (Bishop-Fitzpatrick a kol., 2017; Ratcliff a kol., 2018). Nejméně oblíbenými aktivitami byl u dětí s PAS tanec (Kaljaca a kol., 2019; Lawson a kol.,

2016; Potvin a kol., 2012), zimní sporty (Eversole a kol., 2015; Kaljaca a kol., 2019) a další aktivity.

Naopak studie autorů Potvin a kol. (2012) – jako jediná – uvádí, že respondenti s PAS preferují zimní sporty jako jedny z neoblíbenějších aktivit, v dalších poznátcích se poté už shoduje s ostatními studiemi. Eversole (2015) zase na rozdíl od předchozích tvrzení konstatuje, že u dětí s PAS není příliš oblíbené hraní týmových her – v žebříčku oblíbenosti se objevilo až v poslední desítku oblíbených aktivit, u intaktních dětí bylo naopak na pomyslném šestém místě.

Autoři studií se tedy ve většině případů shodují na neoblíbenější fyzické aktivitě, a tou je plavání (Ayvazoglu a kol., 2015); Eversole a kol., 2015; Kaljaca a kol., 2019; Lawson a Foster, 2016; Potvin a kol., 2012). Poté se závěry neshodují, jestli jsou oblíbené týmové aktivity či nikoliv, to samé platí u zimních sportů. Můžeme však říct, že nejméně oblíbenou aktivitou u dětí s PAS je tanec (Kaljaca a kol., 2019; Lawson a kol., 2016; Potvin a kol., 2012).

2.2 Tematická analýza sociálních volnočasových aktivit

Více než polovina studií, které se věnovaly volnočasovým aktivitám zaměřeným na sociální oblast (tedy na činnosti ve volném čase, při kterých se cíleně setkávají s dalšími osobami), se shodla na tom, že se děti s PAS do těchto aktivit zapojují méně než jejich intaktní vrstevníci (Bandini a kol., 2013; Kaljaca a kol., 2019; Lawson a Foster, 2016; Taheri, 2016) nebo se jim cíleně vyhýbají (Ayvazoglu a kol., 2015; Mazurek a Wenstrup, 2012). Často se také objevovalo tvrzení, že děti s PAS tráví většinu sociálních aktivit s rodiči než s vrstevníky a přáteli (Bishop-Fitzpatrick a kol., 2017; Kaljaca a kol., 2019; Lee a kol., 2022; Ratcliff a kol., 2018).

Na druhou stranu však někteří autoři (Eversole a kol., 2015; Lee a kol., 2022; Potvin a kol., 2012; Ratcliff a kol., 2018) oponují, že se děti s PAS účastní stejného či podobného množství sociálních aktivit jako jejich intaktní vrstevníci, tedy že mezi těmito dvěma zkoumanými skupinami není v tomto ohledu výrazný rozdíl v participaci a v užívání si těchto aktivit.

Nejvhodněji na tuto oblast volnočasových aktivit nahlíží Ayvazoglu a kol. (2015), kteří vysvětlují participaci dětí s PAS na sociálně zaměřených aktivitách pomocí výroků jejich rodičů. Spojuje tak obě předchozí teorie v jednu. Netvrdí, že se děti s PAS účastní více či méně v porovnání s jejich vrstevníky, nicméně záleží individuálně na každém dítěti a jeho sociálních dovednostech. Dítě se těmito aktivitám může vyhýbat, jelikož během aktivit neumí interagovat s ostatními nebo chce řídit celou skupinu, což při setkání se s odpozem může vyústit v hádku či agresivitu na obou stranách, nebo nepochopí, že není ve skupině chtěný, neumí se sociálně kontrolovat a pokračuje v nežádoucí činnosti, která ruší ostatní, a podobně. Avšak jsou tu i případy, kdy dítě s PAS tyto aktivity naopak vyhledává, vyjadřuje nadšení a rádo se zapojuje do skupin. (Ayvazoglu a kol., 2015)

V oblasti nejčastějších „sociálních aktivit volného času“ se výsledky autorů výrazně rozcházejí. Bishop-Fitzpatrick a kol. (2017) uvádějí nejfrekvencovanější aktivitu trávení času s příbuznými, přáteli nebo sousedy. Výsledky jiného výzkumu (Kaljaca a kol., 2019) zase ukazují na chození do parku jako nejčastější aktivitu, následuje hraní si u přátel doma, chození do obchodních center a narozeninové oslavy. Ve studii Ratcliff a kol. (2018) děti s PAS nejčastěji uváděly aktivitu v podobě společného jídla s rodinou. Eversole a kol. (2015) a Potvin a kol. (2012) se jako jediné shodly na dvou nejčastějších aktivitách, a to navštěvování a večírky. První zmíněná autorka dokazuje na nejoblíbenějších deseti aktivitách u dětí s PAS a jejich intaktních vrstevníků, že u dětí s PAS se tyto aktivity objevily na 3. a 7 místě, u druhé skupiny respondentů na 2. a 3. místě.

Na druhou stranu autoři tvrdí, že děti s PAS nemají mnoho přátel (Kaljaca a kol., 2019; Mazurek a Wenstrup, 2012; Taheri, 2016) nebo nemají vůbec žádné (Kaljaca a kol., 2019; Taheri, 2016). Kaljaca a kol. (2019) také dodávají, že jen 7 % respondentů s PAS má nejlepšího přítele, u intaktních dětí to bylo 80 %.

Názory autorů se tedy v oblasti sociálních aktivit značně rozcházejí a často si i sami sobě odporují, což dokazuje např. autorský kolektiv Kaljaca a kol. (2019), který uvádí, že jednou z nejčastějších aktivit u dětí s PAS je hraní si u přátel doma, ale ve výzkumu přátelství ukazuje, že děti s PAS mají

málo přátel nebo vůbec žádné. Může však záviset na mnoha faktorech, které ovlivňují trávení volného času sociálními aktivitami. Jedná se např. o věk, protože Ratcliff a kol. (2018) dokládají, že výskyt sociálních aktivit u dětí s PAS a jejich intaktních vrstevníků je sice podobný, ale od přibližně 16 nebo 17 let dochází u dětí s PAS k výraznému poklesu sociální participace.

2.3 Tematická analýza rekreačních volnočasových aktivit

Přestože někteří autoři (Kaljaca a kol., 2019; Potvin a kol., 2012) ve svých studiích uvádějí, že se děti s PAS účastní výrazně méně rekreačních aktivit než jejich intaktní vrstevníci a sourozenci, ostatní výzkumy zaměřené na rekreační aktivity z vybraných 12 studií tyto teorie ani nepotvrzují, ani nevyvracejí. Bishop-Fitzpatrick a kol. (2017) pouze konstatují, že děti s PAS se týdně věnují v průměru třem aktivitám, nicméně neudává, jestli je to více či méně než intaktní děti. Důležitější však je nejčastěji se vyskytující výsledek studií, že děti s PAS tráví o dost větší množství času volnočasovými aktivitami s obrazovkou (tzv. *screen-based activities*), tedy s počítačem, televizí či mobilem, než jejich intaktní vrstevníci (Bishop-Fitzpatrick a kol., 2017; Eversole a kol., 2015; Mazurek a Wenstrup, 2012; Potvin a kol., 2012). Mazurek a Wenstrup (2012) přidávají statistiku, že podle rodičů děti s PAS tráví těmito aktivitami v průměru kolem čtyř a půl hodiny denně.

Podle studií je tedy nejčastější aktivitou sledování televize nebo hraní na počítači, obě aktivity jsou buď na prvním, nebo druhém místě u dětí s PAS (Bishop-Fitzpatrick a kol., 2017; Eversole a kol., 2015; Kaljaca a kol., 2019; Potvin a kol., 2012). Dalšími aktivitami bylo poslouchání hudby (Kaljaca a kol., 2019), hraní si s hračkami (Eversole a kol., 2015; Potvin a kol., 2012) a čtení knih (Bishop-Fitzpatrick a kol., 2017; Potvin a kol., 2012). Intaktní vrstevníci měli sledování televize a počítačové hry na nižších pozicích než děti s PAS (Eversole a kol., 2015; Kaljaca a kol., 2019; Mazurek a Wenstrup, 2012). Nejméně oblíbenými aktivitami u dětí s PAS, jak uvádí Kaljaca a kol. (2019), je tvoření (tzv. *crafting*), a Mazurek a Wenstrup (2012) uvádějí ještě trávení času na sociálních sítích.

Ratcliff a kol. (2018) však v rozporu s předchozím tvrzení uvádí, že v porovnání s intaktními dětmi děti s PAS netráví volný čas výrazně

odlišnými rekreačními aktivitami. Montes (2016) zase interpretuje výsledky svého výzkumu tak, že se nepotvrdilo, že děti s PAS tráví významně více času u obrazovek než intaktní děti. Mazurek a Wenstrup (2012) sice vysloveně nepotvrzují výrok předchozího autora, ale jejich studie ukázala, že ve sledování televize děti s PAS nevykazovaly výrazné rozdíly od jejich vrstevníků. Někteří autoři si také odporují v nejčastějších rekreačních aktivitách dětí s PAS, např. že hraní počítačových her není na prvním či druhém místě v žebříčku neoblíbenějších aktivit (Kaljaca a kol., 2019) a že intaktní děti nejčastěji tráví volný čas právě sledováním televize, stejně tak jako děti s PAS (Potvin a kol., 2016). Rozpor byl i v nejméně oblíbených aktivitách dětí s PAS – Mazurek a Wenstrup (2012) uvádějí jako nejméně oblíbené čtení knih, autoři Potvin a kol. (2012) zase uvedli, že tvoření (*crafting*), které Kaljaca a kol. (2019) určují jako nejméně oblíbenou rekreační aktivitu, je u dětí s PAS uváděna jako pátá nejoblíbenější činnost, což podobným výsledkem potvrzuje i Eversole (2015).

Jak tedy můžeme vidět, rekreační aktivity dětí s PAS jsou velmi rozmanité. Autoři (Bishop-Fitzpatrick a kol., 2017; Eversole a kol., 2015; Kaljaca a kol., 2019; Mazurek a Wenstrup, 2012; Potvin a kol., 2012) se však většinou shodují, že u těchto dětí je nejčastější sledování televize a hraní počítačových her. Dále už jsou aktivity podle jednotlivých studií individuální, některé si dokonce odporují v tom, jestli je daná aktivita oblíbená (tj. velmi oblíbená či nejméně oblíbená). Takovým příkladem je právě Bishop-Fitzpatrick a kol. (2017) a Potvin a kol. (2012), kteří uvádějí čtení knih jako jednu z nejoblíbenějších aktivit dětí s PAS, avšak Mazurek a Wenstrup (2012) právě čtení uvádějí jako úplně nejméně častou aktivitu.

DISKUZE

V následující části práce budou rozebrány výsledky z předchozí kapitoly věnující se scoping review. Nejdříve je nutné zaměřit se na terminologické rozdíly autorů. Jak uvádí autoři (Adamus a kol., 2017; Pastieriková, 2013), ve starších zdrojích jsou uváděny pojmy jako *autismus*, *autistická psychóza*, *infantilní autismus*, *raný dětská autismus a autistické rysy*, nicméně tyto pojmy se ve vybraných 12 studiích kromě *autismu* nevyskytovaly, pravděpodobně také proto, že nebyly zahrnuty mezi klíčová slova při vyhledávání v databázích. Jak je uváděno v podkapitole týkající se terminologie, Mezinárodní statistickou klasifikací nemocí a přidružených zdravotních problémů ve znění desáté decenální revize MKN-10 byl zaveden termín *pervazivní vývojové poruchy* (angl. *pervasive developmental disorder*, zkráceně PDD), který můžeme v některých studiích ještě zachytit, ale v zahraniční literatuře se téměř nevyskytuje. Lze se setkat také s tzv. *vysokofunkčním autismem*, který se dle autorů (Alvares a kol., 2020; Autism Education Trust, rok neuveden) vyznačuje vyšším IQ a mírnějšími symptomy, nicméně vysokofunkčnost nemusí nutně znamenat vysoký inteligenční kvocient, proto není vhodné tento termín používat (Alvares a kol., 2020; Autism Education Trust, rok neuveden). V některých studiích, které byly zpočátku kvůli irelevantnosti vyřazeny, se však stále vyskytují.

Nejčastějším pojmem, se kterým se však v zahraniční literatuře lze setkat, je ASD, neboli *poruchy autistického spektra* (angl. *autism spectrum disorder*). V drtivé většině vyhledaných studií se objevuje tato terminologie, která koresponduje s MKN-11 a DSM 5. Autoři studií ani nedělí poruchy autistického spektra na jednotlivé diagnózy a berou respondenty jako celek s jednou souhrnnou diagnózou. Když už autoři klasifikují, většinou je zmíněn jen Aspergerův syndrom, žádné jiné diagnózy nejsou zkoumány samostatně a jsou zahrnuty právě do všeobecného pojmu PAS.

Jak tedy bylo naznačeno, terminologie poruchy autistického spektra je v tomto směru nejednoznačná. V současnosti je kvůli měnící se klasifikaci z MKN-10 na nepřeloženou MKN-11 v české literatuře používán jak starší pojem *autismus*, tak i *poruchy autistického spektra* po vzoru zahraniční literatury. Co se týče právě cizojazyčných výzkumů, používají především *porucha autistického spektra*, nicméně občas se objeví i jiné pojmy, a to například *autismus*

nebo vysokofunkční autismus. Nelze však jednoznačně určit, odkdy se začal nejvíce v zahraniční terminologii užívat pojem poruchy autistického spektra, jelikož lze najít studie, které už v roce 2010 zmiňují diagnózu poruch autistického spektra, přestože v té době ještě platila MKN-10 a DSM 4, kde se tato diagnóza nevyskytovala. Za pomyslný přechod by se dal považovat rok 2013, kdy vstoupila v platnost DSM 5 a zavedla sjednocující *poruchy autistického spektra*. Nicméně i ve studiích z pozdějších let, například z roku 2017, se ještě objevuje spojení *dítě s autismem*. Proto bylo vyhledávání s klíčovými pojmy zdouhavé, stále je totiž terminologie nejednotná a autoři užívají různé názvy.

Je vhodné také zmínit, že při primárním vyhledávání zdrojů na scoping review se ve výsledcích často objevovali respondenti s ADHD, poruchami vývoje intelektu nebo například s poruchami učení, přestože se v nich nevyskytovaly poruchy autistického spektra. Důvodem, jak bylo později zjištěno, je DSM 5 a celková klasifikace tohoto manuálu, jelikož poruchy autistického spektra patří do kapitoly *Neurovývojové poruchy* (angl. *Neurodevelopmental disorders*), kam spadají právě i ADHD, poruchy vývoje intelektu, specifické poruchy učení, komunikační poruchy atd. Vyhledávací systémy proto našli i výsledky spojené s PAS, které se jich však netýkaly. Jen jeden kolektiv autorů (Badia a kol., 2013) uvedl jako cílovou skupinu výzkumu osoby s neurovývojovými poruchami, ale ostatní se vždy věnovali PAS samostatně nebo případně ve spojení s poruchou intelektu (Taheri a kol., 2016).

Co v terminologické části nebylo zmíněno, je označení cílové skupiny z hlediska věku, a to z důvodu neexistujících zdrojů na toto téma. Tato bakalářská práce se zaměřuje na děti a žáky, nicméně i v tomto směru je názvosloví komplikované a každý autor ji pojímá jinak. Můžeme se v české literatuře střetnout s pojmy *děti*, *žáci*, *studenti*, *dospívající* nebo *školáci*, které definují především žáky či školáky povinné školní docházky, tedy od nástupu do školy v 6 nebo 7 letech, až do přibližně 15 let, studenti jsou uváděni v souvislosti se středoškolským vzděláním, tedy do 18 let.

V zahraniční terminologii se nejčastěji vyskytují termíny jako *children*, *pupils*, *kid*, *school child*, *student* nebo *youth*. Neexistuje však jednotný pohled na věkové vymezení těchto skupin, každý autor ji pojímá různě, což lze přisuzovat také rozdílnému systému školství v zahraničí a v České republice.

Někteří autoři (Kaljaca a kol. 2019) tak při popisu *children* uvádí věkové vymezení od 7 let výše, jiní (Ayvazoglu a kol., 2015; Bandini a kol., 2013; Lawson a Foster, 2016; Taheri a kol., 2016) začleňují do pojmu *children* děti už od 3 nebo 4 let. Žádný z autorů však neuvádí, do jakého věku považují tuto skupinu ještě za *children*. Co se týče pojmu *students*, obecně bývá vymezena studiem střední školy, tedy do 18 let. Občas lze najít v literatuře či studiích pojem *adolescents* (případně *adults*), který nebyl v rámci této práce zahrnut do vyhledávacích termínů, jelikož se věnuje už starší věkové skupině, nicméně někteří autoři (např. Taheri a kol., 2016) jej v rámci svých výzkumů zkoumají a definují tuto skupinu do 19 nebo 21, případně až 23 let, čímž spadá do zájmu této práce. Méně často lze najít pojem *youth*, který je velmi široký a autory věkově přímo nedefinovaný.

Celkově lze tedy říct, že je terminologie věkové skupiny respondentů nejednotná, nicméně v zahraničních studiích autoři nejčastěji uvádějí pojem *children*, který průměrně definují od 6 let výše, horní hranice není pevně stanovená. Do věkové skupiny stanovené touto prací tak spadají děti od 6 do 18 let, což tedy pojmově odpovídá *children*, *pupils*, *students*, *adolescents* a *youth*, v české terminologii *děti*, *žáci*, *studenti*, *dospívající* a *školáci*.

Nyní se bude diskuze věnovat klasifikacím volnočasových aktivit. Jak již bylo zmíněno v druhé podkapitole první části práce, terminologie volného času je v české a zahraniční literatuře odlišná. Čeští autoři uvádějí nejčastější pojmy jako *volný čas*, *volnočasové aktivity* a *zájmové aktivity*, případně *výchova mimo vyučování* (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008; Hamřík, 2022; Kratochvílová, 2004; MŠMT, 2002; Pávková, 2014). volnočasové a zájmové aktivity klasifikuje česká literatura různě, například Pávková (2014) dělí zájmové aktivity na společenskovední, pracovní-technické, přírodovědně-ekologické, esteticko-výchovné, a sportovní a tělovýchovné činnosti. Na druhou stranu lze volnočasové aktivity dělit na aktivní a pasivní (MŠMT, 2002), či na 9 hlavních kategorií oblasti zájmů a aktivit (Pospíšil, Pospíšilová a kol., 2018).

Zahraniční literatura naproti české terminologii používá hlavně zastřešující pojem *leisure*, který se dá různě definovat, užívá úplně jiné klasifikační systémy česká literatura a i samotní autoři se v dělení aktivit dost často názorově rozcházejí. Někteří uvádějí dělení aktivit na fyzické, rekreační

a sociální (Eversole a kol., 2015; Kaljaca, Duric, Cvijetic, 2019; Ratcliff, Hong a Hilton, 2018; Taheri a kol., 2016), jiní zahrnují sociální aktivity do těch fyzických (Lawson a Foster, 2016; Potvin a kol., 2012), v některých výzkumech se však zaměřovali, jestli fyzické aktivity rádi tráví děti s PAS sami nebo s někým (Lee a kol., 2022; Potvin a kol., 2012). Často autoři ani nevymezují rekreační aktivity, naopak vyčleňují samostatnou oblast aktivit jako tzv. *screen-based activities* (tedy volnočasové aktivity s technologiemi) (Mazurek a Wenstrup, 2012; Montes, 2015). Často se také ve studiích vyskytovaly případy, kdy byly aktivity zařazovány do jiných kategorií než v jiných studiích, například Bishop-Fitzpatrick a kol. (2017) zařazuje plavání, fotbal a další činnosti přímo do rekreačních aktivit, stejně jako hru na hudební nástroj nebo sledování televize. Na tomto příkladu jde vidět, že si autoři subjektivně přizpůsobují kategorizace a aktivity zařazují do různých kategorií. Studie se totiž neopírají o přesně dané klasifikační systémy volnočasových aktivit. Jediný systém, který uvádí Eversole a kol. (2015), je tzv. CAPE/PAC, tedy *Children's Assessment of Participation and Enjoyment (CAPE) and Preferences for Activities of Children (PAC)* od King a kol. (2004), který uvádí 55 nejčastějších volnočasových a zájmových aktivit a dělí je na 5 hlavních kategorií: rekreační (angl. *recreational*), fyzické (*physical*), seberealizační (*self-improvement*), sociální (*social*) a dovednostní (*skill based*) aktivity.

Jak lze vidět, i klasifikační systémy volnočasových a zájmových aktivit se autor od autora liší. Minimálně se studie shodly na fyzických aktivitách, které uváděly téměř všechny. Další kategorie už tak jasné nebyly, sociální činnosti byly někdy zahrnuty do fyzických aktivit a nebo se nevyčleňovaly vůbec. Co se týče tzv. rekreačních činností, ne všichni autoři je takto nazývají, někdy to byly aktivity doma (Badia a kol., 2013), *leisure activities* (Kaljaca, Ducic, Cvijetic, 2019) nebo dovednostní aktivity (Eversole a kol., 2015). Každopádně v souladu s CAPE/PAC byly i oblasti zájmu scoping review této práce zaměřeny na aktivity spadající do oblasti fyzických, sociálních a rekreačních činností bez ohledu na to, jak je přímo autoři klasifikovali.

Scoping review byla provedena ve vyhledávacích databázích Medline/PubMed, ScienceDirect a EBSCO, ze kterých po primárním a sekundárním hledání ve zdrojích nalezených studií vyšlo 698 zdrojů vztahujících se nějakým

způsobem ke klíčovým slovům poruch autistického spektra a volnočasových aktivit. Po několikastupňovém vyřazování nevhodných a irelevantních zdrojů zůstalo 12 studií, které se požadovanému tématu volnočasových a zájmových aktivit dětí s PAS věnovaly. Kromě dvou studií se všechny zaměřovaly na respondenty z řad rodičů a dětí s PAS zároveň, z nich přibližně polovina ještě zahrnovala i intaktní děti jako opak dětí s PAS. Všech 12 studií pokrylo vyhledávané oblasti aktivit, a to fyzické, sociální a rekreační, které se po obsahové analýze textů objevovaly nejčastěji. Dle těchto oblastí pak byly vytvořeny tři kapitoly věnující se vybraným oblastem a nejfrekventovanějším činnostem uváděným autory studií.

V oblasti fyzických volnočasových aktivit se většina autorů shodla, že se děti s PAS zapojují oproti jejich intaktním vrstevníkům výrazně méně (Ayvazoglu a kol., 2015; Bandini a kol., 2013; Kaljaca a kol., 2019; Lawson a Foster, 2016; Mazurek a Wenstrup, 2012; Ratcliff a kol., 2018), což nezávisle na dětech potvrdili i jejich rodiče (Bandini a kol., 2013; Lawson a kol., 2016). Tožné výsledky uváděli autoři (Bandini a kol., 2013; Kaljaca a kol., 2019; Lawson a Foster, 2016; Taheri, 2016) i v případě sociálních aktivit. Ty podle studií nejčastěji tráví s rodinou (Bishop-Fitzpatrick a kol., 2017; Kaljaca a kol., 2019; Lee a kol., 2022; Ratcliff a kol., 2018). V oblasti rekreačních aktivit, které jsou poměrně širokou skupinou, nelze jednoznačně říct, jestli ze studií vyplynula větší, menší či stejná participace jako v případě intaktních vrstevníků, nicméně v oblasti *screen-based* aktivit s technologiemi děti s PAS výrazně převyšují stráveným časem své intaktní vrstevníky (Bishop-Fitzpatrick a kol., 2017; Eversole a kol., 2015; Mazurek a Wenstrup, 2012; Potvin a kol., 2012).

Na druhou stranu uvádí autoři jako Bandini a kol. (2013) a Bishop-Fitzpatrick a kol. (2017), že se dle výsledků výzkumů dětí s PAS do fyzických aktivit zapojují ve stejné či podobné míře jako děti intaktní, čímž vyvrací předchozí tvrzení, že se děti s PAS fyzickým činnostem spíše vyhýbají. Stejnou hypotézu dokazují i v případě sociálních aktivit další autoři (Eversole a kol., 2015; Lee a kol., 2022; Potvin a kol., 2012; Ratcliff a kol., 2018).

Nejlépe shrnuje problematiku fyzických a sociálních Ayvazoglu a kol. (2015), kteří uvádí, že na participaci ve fyzických aktivitách mají vliv

nedostatečné sociální dovednosti, které jsou však u každého individuální, Lee a kol. (2022) zase zdůrazňují důležitost motivace a působení rodiny a okolí, čímž oba kolektivy autorů kladou důraz na individualitu každého dítěte a vnitřní či vnější okolnosti, které ovlivňují zapojení do fyzických a potažmo sociálních aktivit. Záleží tedy na typu činnosti a individuálních zvláštností dítěte, které mají vliv na jeho participaci a angažovanost.

Nejdůležitějšími výsledky všech vybraných studií jsou neoblíbenější aktivity. V oblasti fyzických aktivit se ve většině objevovalo plavání (Ayvazoglu a kol., 2015; Eversole a kol., 2015; Kaljaca a kol., 2019; Lawson a Foster, 2016; Potvin a kol., 2012) jako nejoblíbenější činnost. Dále byly uváděny například týmové sporty jako fotbal a basketbal, ve kterých děti s PAS participovaly v podobné míře jako intaktní děti (Kaljaca a kol., 2019), jízda na kole, běh a skákání na trampolíně (Eversole a kol., 2015; Lawson a kol., 2016) a fitness (Bishop-Fitzpatrick a kol., 2017; Ratcliff a kol., 2018), na druhou stranu nejméně oblíbené byly tance a zimní sporty (Kaljaca a kol., 2019; Lawson a kol., 2016; Potvin a kol., 2012). V případě sociálních aktivit se tvrzení autorů výrazně rozcházel, jako nejčastější aktivity uváděli každý něco jiného, takže se zde vyskytly varianty jako oslavy narozenin, trávení času s přáteli a příbuznými, večírky a společná jídla s rodinou. V rámci rekreačních aktivit, které autory jsou vymezeny různě, se nejčastěji vyskytovalo sledování televize a hraní na počítači, obě možnosti se objevily na nejvyšších příčkách jak u dětí s PAS, tak i u jejich intaktních vrstevníků (Bishop-Fitzpatrick a kol., 2017; Eversole a kol., 2015; Kaljaca a kol., 2019; Potvin a kol., 2012). Další oblíbené aktivity se lišili u každého autora, objevilo se čtení knih, vyrábění a tvoření, poslech hudby a hra s hračkami.

Oponující názory u fyzických činností uváděly jako nejoblíbenější zimní sporty (Potvin a kol., 2012) a nejméně oblíbené týmové sporty (Eversole a kol., 2015). U sociální participace někteří autoři (Kaljaca a kol., 2019; Mazurek a Wenstrup, 2012; Taheri, 2016) na rozdíl od předchozích nejčastějších aktivit uváděli, že děti s PAS mají málo přátel nebo nemají vůbec žádné, čímž vylučovali možnosti trávit čas s přáteli, na oslavách narozenin a večírcích. V případě rekreačních aktivit si autoři navzájem téměř pořád odporovali v oblíbených aktivitách, nicméně proti tvrzení, že děti s PAS tráví výrazně více času *screen-*

based aktivitami, vystupují pouze Ratcliff a kol. (2018), Montes (2016) a Mazurek a Wenstrup (2012), kteří tvrdí, že v těchto aktivitách nejsou mezi dětmi s PAS a dětmi intaktními žádné rozdíly.

U všech skupin volnočasových aktivit tedy existují tvrzení i jejich opoující výsledky, nicméně jak již bylo naznačeno u participace v těchto aktivitách, závisí na mnoha okolnostech, motivaci, okolí a sociálních dovednostech, které ovlivňují nejčastější fyzické, sociální a rekreační aktivity. U fyzických aktivit nejčastěji převládalo plavání, které se u intaktních dětí nevyskytovalo tak často (Ayvazoglu a kol., 2015; Eversole a kol., 2015; Kaljaca a kol., 2019; Lawson a Foster, 2016; Potvin a kol., 2012). v případě sociálních aktivit nepřevažovala žádná oblíbená aktivita, jelikož záviselo také na počtu přátel, který je u každého individuální a u dětí s PAS autoři často uváděli nižší počet přátel (Kaljaca a kol., 2019; Mazurek a Wenstrup, 2012; Taheri, 2016), což ovlivňuje jejich participaci v sociálních činnostech. U rekreačních činností si lze všimnout individuálních rozdílných zájmů jak u dětí s PAS, tak i u dětí intaktních. Jediné, v čem se studie shodovaly, bylo sledování televize a hraní na počítači, které bylo na prvních místech u intaktních dětí i dětí s PAS, jen u intaktních vrstevníků nebyl počet strávených hodin tak vysoký jako u druhé skupiny. Tím, že byly dotazníky různě konstruované a v oblasti rekreačních aktivit může být zahrnuto mnoho činností, byly i odpovědi široké a téměř se u autorů nepotkaly.

Aby tedy byla zodpovězena výzkumná otázka této práce, trávení volného času se u dětí s PAS mírně liší od dětí intaktních, a to především v participaci a v některých oblíbených aktivitách. Závisí však na dalších okolnostech, které nejsou dále zkoumány, ale souvisí s vnitřními a vnějšími aspekty. Stejně jako jsou PAS spektrum, jsou takto široké i jejich zájmy.

Limity této práce mohou být v nedostatečném počtu studií na toto téma, autorka mohla ve vyhledávání relevantních zdrojů vynechat studie, které byly přímo zaměřeny na jednotlivé aspekty volnočasových aktivit dětí s PAS a ne na celkovou problematiku. K přehlednutí mohlo dojít i kvůli nejednotné terminologii PAS nebo proto, že byly PAS zahrnuty do výzkumů neurovývojových poruch a výsledky byly moc obecné na to, aby byly studie vyhledané v databázích. Tato bakalářská práce popisuje vše pouze zevrubně a ne moc

do hloubky tématu, pro komplexní pohled je nutné bližší prozkoumání této problematiky, navíc zde nejsou detailně rozebírány příčiny omezení ve volném čase způsobené projevy PAS. V teorii při rozboru klasifikačních systémů volnočasových aktivit mohlo dojít k přehlédnutí významných zahraničních autorů zabývajících se touto problematikou. Dalšími limity může být měnící se česká terminologie při přechodu z MKN-10 na MKN-11 a chybějící české výzkumy na toto téma. Možná tato práce bude podnětem do budoucna, aby se i čeští autoři více zabývali volnočasovými a zájmovými aktivitami dětí s PAS v českém prostředí.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala volnočasovými a zájmovými aktivitami dětí a žáků s poruchami autistického spektra. Cílem této práce bylo předložit poznatky o volnočasových aktivitách dětí a žáků s poruchami autistického spektra a následně zjistit, jak se tyto aktivity liší od jejich intaktních vrstevníků, zda jsou mezi těmito dvěma skupinami patrné jasné rozdíly či zda jsou s participací ve volném čase na podobné úrovni.

Díky přehledu základní terminologie v této práci lze pozorovat nejčastěji užívané termíny a rozpory v označení dětí a osob s poruchami autistického spektra, což může pomoci při vyhledávání dalších publikací na toto téma a také usnadnit zadávání klíčových slov díky možným vyhledávacím pojmům, které jsou vypsány v příloze. Co se týče problematiky klasifikací volnočasových a zájmových aktivit, kterých je hned několik, tato práce opět nabízí základní vhled do tématu a umožňuje lepší orientaci v české i zahraniční literatuře věnující se dané oblasti.

Pomocí scoping review byla provedena analýza dostupných relevantních zdrojů na téma volnočasových aktivit dětí a žáků s poruchami autistického spektra. Vyhledané články a studie sice přímo nezodpověděly na výzkumné otázky, tedy nedokázaly se jednoznačně shodnout, zda se trávení volného času dětí a žáků s poruchami autistického spektra liší od jejich intaktních vrstevníků, nicméně lze díky těmto zdrojům získat přehled v problematice a inspirovat také další zkoumání této specifické skupiny respondentů. Výsledná zjištění vyplývající z vyhledaných relevantních odborných publikací totiž na jednu stranu naznačovala, že se děti s poruchami autistického spektra zapojují do volnočasových aktivit méně než intaktní děti stejného věku a mají také užší oblast zájmů, nicméně na druhou stranu některé zdroje uváděly opačný výsledek, čímž vyvracely základní předpoklad, že mají děti s poruchami autistického spektra narušenou tuto oblast každodenního fungování, jelikož se týká základní triády symptomů. Další zkoumání tohoto tématu by tak mohlo pomoci s objasněním výsledků studií.

V této práci nebylo možné provést výzkumné šetření přímo s vybranou cílovou skupinou, což by však při zkoumání dalšími autory mohlo pomoci přinést

další náhled na problematiku, a to v českém prostředí, které se může od toho zahraničního mírně lišit. Navíc se díky vyhledávání relevantních zdrojů podařilo zjistit, že na toto téma neexistují žádné konkrétní zdroje v českém jazyce, tudíž je to neprobádaná oblast, která by mohla být dále zkoumána a jistě by přinesla zajímavé podněty do praxe.

REFERENČNÍ SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

ADAMUS, Petr, VANČOVÁ, Alica a LOFFEROVÁ, Monika, 2017. *Poruchy autistického spektra v kontextu aktuálních interdisciplinárních poznatků* [online]. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7464-957-8. 172 stran. Dostupné z : https://www.researchgate.net/publication/324133420_PO-RUCHY_AUTISTICKEHO_SPEKTRA_V_KONTEXTU_AKTUALNICH_INTERDISCIPLINARNICH_POZNATKU

ALVARES, Gail A. a kol., 2020. *The misnomer of 'high functioning autism': Intelligence is an imprecise predictor of functional abilities at diagnosis*. Autism [online], vol. 24, no. 1, pp. 221-232. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31215791/>

AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION, 2013. *Cautionary statement for forensic use of DSM-5. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.)* [online]. Dostupné z: [https://repository.poltekkes-kaltim.ac.id/657/1/Diagnostic%20and%20statistical%20manual%20of%20men-tal%20disorders%20_%20DSM-5%20\(%20PDFDrive.com%20\).pdf](https://repository.poltekkes-kaltim.ac.id/657/1/Diagnostic%20and%20statistical%20manual%20of%20men-tal%20disorders%20_%20DSM-5%20(%20PDFDrive.com%20).pdf)

AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION, 2013. *Highlights of Changes from DSM-IV-TR to DSM-5*. American Psychiatric Association [online]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20150226050453/http://www.psychiatry.org/File%20Library/Practice/DSM/DSM-5/Changes-from-DSM-IV-TR--to-DSM-5.pdf>

AUTISM EDUCATION TRUST, rok neuveden. *Terminology Guide*. Trust [online]. Dostupné z: https://www.autismeducationtrust.org.uk/sites/default/files/2021-11/terminology_guide.pdf

AYVAZOGLU, Nalan R. a kol., 2015. *Determinants and challenges in physical activity participation in families with children with high functioning autism spectrum disorders from a family systems perspective*. Research in Developmental Disabilities, [online], vol. 47, s. 93-105. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26368652/>

BADIA, M. a kol., 2013. *Patterns and determinants of leisure participation of youth and adults with developmental disabilities*. Journal of Intellectual

Disability Research [online], vol. 57, no. 4, pp. 319-332. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22404152/>

BANDINI, Linda G. a kol., 2013. *Comparison of physical activity between children with autism spectrum disorders and typically developing children*. Autism [online], vol. 17, no. 1, pp. 44-54. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22807562/>

BAZALOVÁ, Barbora, 2023. *Psychopedie*. 1.vydání. Praha: Grada [online]. ISBN 978-80-271-6944-3. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/psychopedie-1646058/>

BISHOP-FITZPATRICK, Lauren a kol., 2017. *Participation in Recreational Activities Buffers the Impact of Perceived Stress on Quality of Life in Adults With Autism Spectrum Disorder*. Autism research [online], vol. 10, no. 5. Dostupné z: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/aur.1753?saml_referrer=

BURY, Simon M. a kol., 2023. *Understanding language preference: Autism knowledge, experience of stigma and autism identity*. Autism [online], vol. 26, no. 6, pp. 1588-1600. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36510834/>

ČADILOVÁ, Věra, THOROVÁ, Kateřina a ŽAMPACHOVÁ, Zuzana, 2012. *Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb. Část II. (diagnostické domény pro žáky s poruchami autistického spektra)*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. Inkluze.upol.cz [online]. Dostupné z: https://inkluze.upol.cz/portal/velke_publicace/katalogy/final_PAS_Kat_ver_dis-kuse.pdf#page=75

DUDOVÁ, Iva, 2022. *Poruchy autistického spektra*. Česko-Slovenská Pediatrie [online], vol. 77, no. 3, pp. 143-147. Dostupné z: <https://eds.p.ebsco-host.com/eds/detail/detail?vid=0&sid=c936301d-dce9-46a8-9229-5e7f77239add%40redis&bdata=JkF1dGhUeXBIPWlwLHN0aWImYXV0aHR5cGU9c2hpYiZsYW5nPWZJnNpdGU9ZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#db=asn&AN=157286306>

EVERSOLE, Megan a kol., 2015. *Leisure Activity Enjoyment of Children with Autism Spectrum Disorders*. Journal of Autism and Developmental Disorders

[online], vol. 2016, no. 46. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10803-015-2529-z>

FUENTES, Joaquín, a kol., 2014. *Autism spectrum disorder*. Developmental disorders, IACAPAP Textbook of Child and Adolescent Mental Health, [online]. Dostupné z: <https://ikefoundationforautism.org/e-library/C.2-ASD-2014.pdf>

HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina, 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1

HAMŘÍK, Zdeněk, 2022. *Volný čas dětí a mládeže: zábava, odpočinek a příležitost pro rozvoj*. [online]. Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-6183-0. Dostupné z: <https://eds.p.ebscohost.com/eds/ebookviewer/ebook/bmx1YmtfXzM0NjUwMjFfX0FO0?sid=3c47bd7f-2842-4241-8e63-e72f432db389%40redis&vid=0&format=EB&rid=1>

HEJZLAROVÁ, E. *Metody analýzy dat*. Univerzita Karlova, Praha: 2019. [online]. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/662129/mod_resource/content/1/Prazentace_190417.pdf

HURD, Amy R. a ANDERSON, Denise M., 2010. *The Park and Recreation Professional's Handbook*. Human Kinetics. ISBN 978149257026

CHRASTINA, Jan, 2019. *Scoping review: teoretický rámeček a metodologické poznámky*. *Ošetrovatelstvo: teória, výskum, vzdelávanie* [online], vol. 9, no. 2, pp. 56-61. Dostupné z: <http://www.osetrovatelstvo.eu/archiv/2019-rocnik-9/cislo-2/scoping-review-teoreticky-ramec-a-metodologicke-poznamky>

INTERNATIONAL CLASSIFICATION OF DISEASES, 2019/2021. *International Classification of Diseases, Eleventh Revision (ICD-11)*, World Health Organization (WHO) [online]. Dostupné z: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http%3a%2f%2fid.who.int%2fid%2fentity%2f437815624>

JAKUBKOVÁ, Daniela, 2021. *Specifické zájmy lidí na spektru*. Aktualizováno 27.4.2023. AutismPort [online]. Dostupné z: <https://autismport.cz/o-autistic-kem-spektru/detail/specificke-zajmy-u-lidi-na-spektru>

KALJACA, Svetlana, DUCIC, Bojan a CVIJETIC, Marija, 2019. *Participation of children and youth with neurodevelopmental disorders in after-school activities*. Disability and rehabilitation [online], vol. 41, no. 17, pp. 2036-2048. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29607677/>

KANTOR, J. a kol., 2023. *Systematická review ve vzdělávání: typologie, standardizované metodiky a příklady jejich tvorby*. EduPort [online]. ISSN 2695-0936. Dostupné z: https://eduport.pf.ujep.cz/pdfs/edp/2023/02/01.pdf?fbclid=IwAR1G2wjYBrCWA Brw0tXsMZA AuqpYab0YCprD_WPWUJpfS41X5VkqvHpKEmA

KING, G., LAW, M. a kol., 2004. *Children's Assessment of Participation and Enjoyment (CAPE) and Preferences for Activities of Children (PAC)*. Hartcourt Assessment, USA. Psychological Corp. Částečně dostupné z: EVERSOLE, Megan a kol., 2015. *Leisure Activity Enjoyment of Children with Autism Spectrum Disorders*. Journal of Autism and Developmental Disorders [online], vol. 2016, no. 46. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10803-015-2529-z>

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília, 2004. *Pedagogika voľného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a praxi*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-1930-9

LAURITSEN, Marlene B., 2013. *Autism spectrum disorders*. Eur Child Adolesc Psychiatry [online], vol. 22. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23300017/>

LAWSON, Lisa M. a FOSTER, Lauren, 2016. *Sensory Patterns, Obesity and Physical Activity Participation of Children with Autism Spectrum Disorder*. American Journal of Occupational Therapy [online], vol. 70, no. 5. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&Auth-Type=ip,shib&db=edswss&AN=000384842700009&auth-type=shib&lang=cs&site=eds-live&scope=site&auth-type=shib&custid=s7108593>

LEE, Jihyun, HEALY, Sean a HAEGELE, Justin A., 2022. *Environmental and social determinants of leisure-time physical activity in children with autism*

spectrum disorder. Disability and Health Journal [online], vol. 15, no. 4. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2022.101340>.

MAZUREK, Micah O. a WENSTRUP, Colleen, 2012. *Television, video game and social media use among children with ASD and typically developing siblings*. Journal of Autism and Developmental Disorders [online], vol. 43, no. 6. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23001767/>

McLEAN, D. J. a HURD, A. R., 2012. *Kraus' recreation and leisure in modern society*. 9. vydání. Burlington: Jones and Bartlett Learning [online], pp. 11-33. Částečně dostupní z: https://samples.jblearning.com/0763749591/49591_ch02_mclean.pdf

METODICKÝ PORTÁL RVP.CZ, rok neuveden. *Popis poruch autistického spektra. Doporučení, inspirace a náměty*. Npi.cz, Metodický portál RVP.CZ [online]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=12736>

MEZINÁRODNÍ KLASIFIKACE NEMOCÍ, 1992. *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů ve znění desáté decennální revize MKN-10*. [online]. Vyd. 3. Platnost od 1.1. 2023. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2002. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. MŠMT, Praha[online]. Dostupné z: <https://doplayer.cz/400498-Volny-cas-a-prevence-u-deti-a-mladeze.html>

MONTES, Guillermo, 2016. *Children With Autism Spectrum Disorder and Screen Time: Results From a Large Nationally Representative US Study*. Academic Pediatrics [online], vol. 16, no. 2, pp. 122-128. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26525987/>

OBERMAN, Lindsay M. a KAUFMANN, Walter E., 2020. *Autism Spectrum Disorder Versus Autism Spectrum Disorders: Terminology, Concepts, and Clinical Practice*. Front. Psychiatry [online]. Dostupné z: <https://www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.3389/fpsy.2020.00484/full>

PASTIERIKOVÁ, Lucia, 2013. *Poruchy autistického spektra* [online]. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3732-3.

118 stran. Dostupné z: https://uss.upol.cz/wp-content/uploads/2015/01/Poruchy-autistickeho-spektra_Pastierikova.pdf

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol., 2014. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova v Praze [online]. ISBN 978-80-7290-666-6. Dostupné z: https://d11.cuni.cz/pluginfile.php/1058504/mod_resource/content/1/Pedagogika%20volne%CC%81ho%20c%CC%8Casu_compressed%202.pdf

POSPÍŠIL, Jiří a POSPÍŠILOVÁ, Helena a kol., 2018. *Katalog volnočasových aktivit verze 4.0.0. Nástroj pro výzkum volného času*. Univerzita Palackého v Olomouci [online]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/332845796_Katalog_volnocasovych_aktivit_verze_400

POTVIN, Marie-Christine a kol., 2012. *Recreational Participation of Children with High Functioning Autism*. *Journal of Autism and Developmental Disorders* [online], vol. 43, pp. 445-457. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22752846/>

RATCLIFF, Karen, HONG, Ickpyo a HILTON, Claudia, 2018. *Leisure Participation Patterns for School Age Youth with Autism Spectrum Disorders: Findings from the 2016 National Survey of Children's Health*. *Journal of Autism and Developmental Disorders* [online], vol. 48, no. 11. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29909498/>

TAHERI, A. a kol., 2016. *Examining the social participation of children and adolescents with Intellectual Disabilities and Autism Spectrum Disorder in relation to peers*. *Journal of Intellectual Disability Research* [online], vol. 60, no. 5. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27120987/>

THOROVÁ, Kateřina a ŠPORCLOVÁ, Veronika, 2013. *Poruchy autistického spektra v dospělosti*. [online]. APLA Praha. 2013. Dostupné z : <https://www.solen.sk/storage/file/article/06850665161b3cb051938e5c2717e3b5.pdf>

THOROVÁ, Kateřina, 2006. *Poruchy autistického spektra: Rozšířené a přepracované vydání*. Praha: PORTÁL. ISBN 978-80-262-07689

VÁŽANSKÝ, Mojmir, 2001. *Základy pedagogiky volného času*. 2. doplněné vydání. Brno: Print-Typia. ISBN 80-86384-00-4

WALTON, Katherine M., 2019. *Leisure time and family functioning in families living with autism spectrum disorder*. Autism [online], vol. 23, no. 6, pp. 1384-1397. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30466294/>

WISE, James B., 2023. *Being, play, leisure and recreation*. Taylor and Francis Online [online]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14927713.2023.2295314?needAccess=true>

WONG, Adrian a kol., 2016. *Classification of Leisure Activities*. Public Library of Science [online]. Dostupné z: https://plos.figshare.com/articles/dataset/Classification_of_Leisure_Activities_12_/3499058

World Leisure Organization, 2021. *Who we are*. WLO [online]. Dostupné z: <https://www.worldleisure.org/about-us>

ZABRISKIE, R. B. a McCormick, B. P., 2001. *The influences of family leisure patterns on perception of family functioning*. Family Relations, [online], vol. 50, no. 3, pp. 281-289. Dostupné z: <https://online-library.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-3729.2001.00281.x>

ZHU, Change a kol., 2023. *Latent Classification Analysis of Leisure Activities and Their Impact on ADL, IADL and Cognitive Ability of Older Adults Based on CLHLS*. Environmental Research and Public Health [online], vol. 20. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36674302/>

ZWAIGENBAUM, Lonnie, 2012. *What's in a name: changing the terminology of autism diagnosis*. Developmental Medicine and Child Neurology [online], vol. 54, pp. 871-872. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22963446/>

PŘÍLOHY

Příloha 1

Klíčová slova pro vyhledávání studií

Česká klíčová slova

Asperger
Aspergerův syndrom
Atypický autismus
Autismus
Dětský autismus
Nízkofunkční autismus
Nízkofunkční poruchy autistického spektra
PAS
Porucha autistického spektra
Poruchy autistického spektra
Rettův syndrom
Vysokofunkční autismus
Vysokofunkční poruchy autistického spektra

Zahraniční terminologie

ASD
Asperger
Asperger syndrome
Asperger's
Asperger's syndrome
Atypical autism
Autism
Autism spectrum disorder
Autism spectrum disorders
Autistic disorder
High - functioning autism
High – functioning autism spectrum disorder
Children autism
Children autism spectrum disorder
Rett
Rett syndrome
Rett's syndrome
Retts syndrome

Čas mimo vyučování	Amusement
Činnosti ve volném čase	Entertainment
Hobby	Free time
Koníčky	Idle hours
Rekreační aktivity	Leisure
Trávení volného času	Meaningful activities
Volné chvíle	Occupation
Volno	Passtime
Volnočasové aktivity	Participation
Volný čas	Physical activity
Volný čas mimo vyučování	Recess time
Výuka mimo vyučování	Recreation
Zájem, zájmy	Recreational activity
Zájmové aktivity	Respite
Zájmové aktivity ve volném čase	Screen time
Záliby	Social participation
	Social skills
	Spare moments
	Spare time
	Time off
	Time to spare

Dítě	Juvenile
Dospívající	Kid(s)
Student	Pupil
Školák	Scholar
Vrstevníci	School child
Žák	Student
High schooler	Studier
Child	Youngster
Children	Youth

ZDROJE PŘEVZATÝCH OBRÁZKŮ A TABULEK

Obr. 1 Klasifikace volnočasových aktivit (Wong a kol., 2016)

Zdroj: WONG, Adrian a kol., 2016. *Classification of Leisure Activities*. Public Library of Science [online]. Dostupné z: https://plos.figshare.com/articles/dataset/Classification_of_Leisure_Activities_12_/3499058

Tab. 1 CAPE/PAC aktivity (King a kol., 2004)

Zdroj: KING, G., LAW, M. a kol., 2004. *Children's Assessment of Participation and Enjoyment (CAPE) and Preferences for Activities of Children (PAC)*. Hartcourt Assessment, USA. Psychological Corp. Částečně dostupné z: EVERSOLE, Megan a kol., 2015. *Leisure Activity Enjoyment of Children with Autism Spectrum Disorders*. *Journal of Autism and Developmental Disorders* [online], vol. 2016, no. 46. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10803-015-2529-z>

Tab. 2 PRISMA 2020 diagram pro systematický přehled vyhledaných studií – prohledávání databází a registrů (zpracováno podle Page, 2020)

Zdroj: Page MJ, McKenzie JE, Bossuyt PM, Boutron I, Hoffmann TC, Mulrow CD, a kol. *The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews*. *BMJ* 2021; 372: n71. doi: 10.1136/bmj.n71